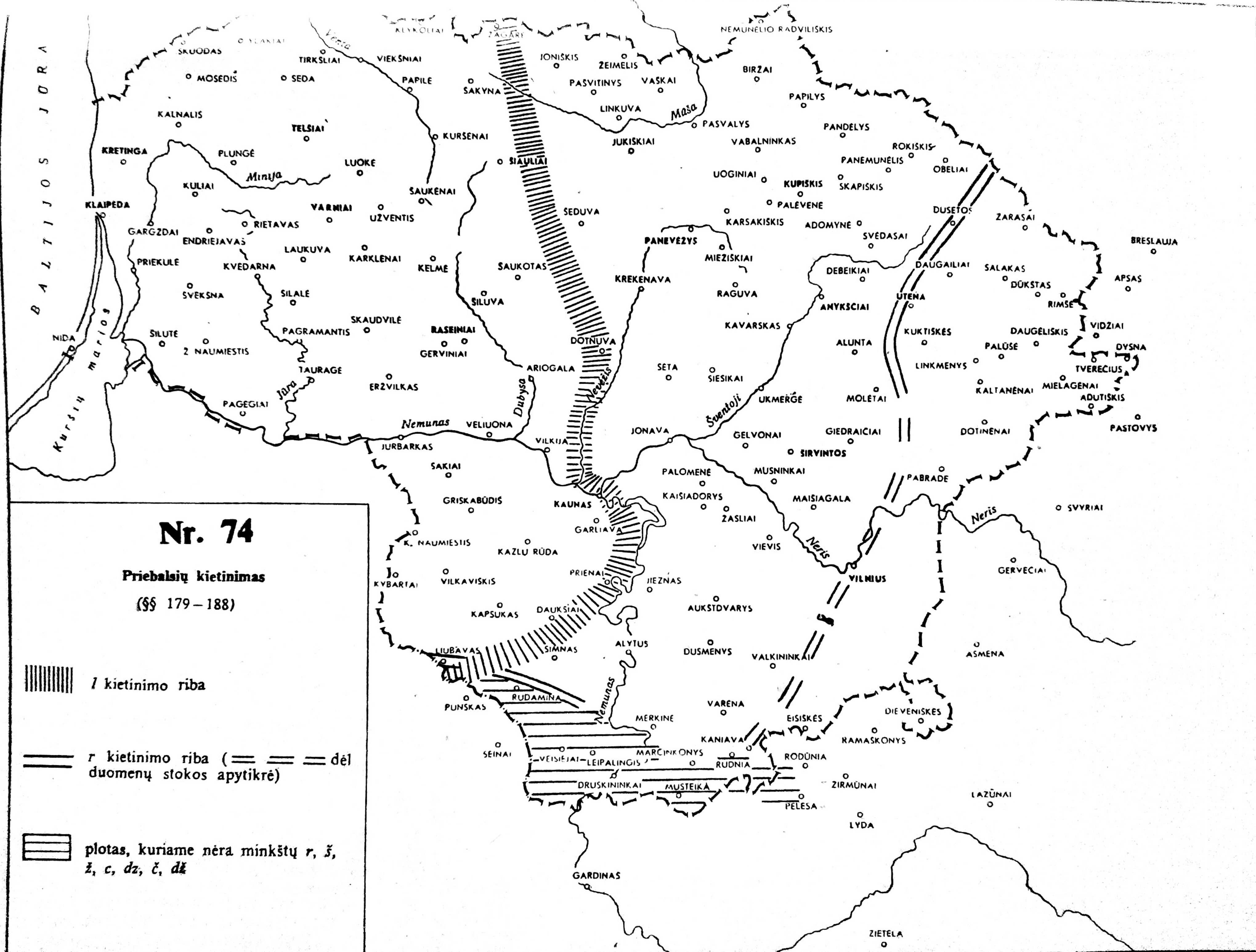

Nr. 74
Priebalsių kietinimas
(§§ 179–188)
l kietinimo riba
r kietinimo riba (═══ ═══ ═══ dėl duomenų stokos apytikrė)
plotas, kuriame nėra minkštų r, š, ž, c, dz, č, dž
BALTIJOS JŪRA
Kuršių marios
NIDA
SKUODAS
MOSĖDIS
SEDA
TIRKŠLIAI
VIEKŠNIAI
Venta
PAPILĖ
ŽAGARĖ
JONIŠKIS
ŽEIMELIS
PASVITINYS
VAŠKAI
LINKUVA
Mūša
NEMUNĖLIO RADVILIŠKIS
BIRŽAI
PAPILYS
PASVALYS
PANDĖLYS
VABALNINKAS
ROKIŠKIS
PANEMUNĖLIS
OBELIAI
KALNALIS
TELŠIAI
KURŠĖNAI
ŠAKYNA
JUKIŠKIAI
KRETINGA
PLUNGĖ
LUOKĖ
Minija
ŠIAULIAI
UOGINIAI
KUPIŠKIS
SKAPIŠKIS
KULIAI
ŠAUKĖNAI
PALĖVENĖ
KLAIPĖDA
VARNIAI
UŽVENTIS
ŠEDUVA
KARSAKIŠKIS
ADOMYNĖ
DUSETOS
ZARASAI
GARGŽDAI
RIETAVAS
ENDRIEJAVAS
LAUKUVA
KARKLĖNAI
PANEVĖŽYS
SVĖDASAI
BRESLAUJA
PRIEKULĖ
KVĖDARNA
KELMĖ
ŠAUKOTAS
MIEŽIŠKIAI
DEBEIKIAI
DAUGAILIAI
SALAKAS
DŪKŠTAS
APSAS
ŠVĖKŠNA
ŠILALĖ
ŠILUVA
KREKENAVA
RAGUVA
ANYKŠČIAI
UTENA
RIMŠĖ
SKAUDVILĖ
KAVARSKAS
KUKTIŠKĖS
DAUGĖLIŠKIS
VIDŽIAI
ŠILUTĖ
PAGRAMANTIS
RASEINIAI
DOTNUVA
ALUNTA
PALŪŠĖ
DYSNA
Ž. NAUMIESTIS
GERVINIAI
TAURAGĖ
ARIOGALA
ŠĖTA
SIESIKAI
LINKMENYS
TVEREČIUS
ERŽVILKAS
Dubysa
Nevėžis
KALTANĖNAI
MIELAGĖNAI
Jūra
PAGĖGIAI
UKMERGĖ
MOLĖTAI
ADUTIŠKIS
Šventoji
Nemunas
VELIUONA
VILKIJA
JONAVA
GELVONAI
GIEDRAIČIAI
DOTNĖNAI
PASTOVYS
JURBARKAS
ŠIRVINTOS
ŠAKIAI
PALOMENĖ
MUSNINKAI
PABRADĖ
KAIŠIADORYS
MAIŠIAGALA
GRIŠKABŪDIS
KAUNAS
ŽASLIAI
SVYRIAI
Neris
GARLIAVA
VIEVIS
K. NAUMIESTIS
KAZLŲ RŪDA
VILNIUS
GERVEČIAI
PRIENAI
JIEZNAS
KYBARTAI
VILKAVIŠKIS
AUKŠTDVARYS
KAPSUKAS
DAUKŠIAI
ALYTUS
DUSMENYS
VALKININKAI
ASMENA
LIUBAVAS
SIMNAS
RUDAMINA
PUNSKAS
VARĖNA
MERKINĖ
EIŠIŠKĖS
DIEVENIŠKĖS
SEINAI
KANIAVA
RAMAŠKONYS
VEISIEJAI
LEIPALINGIS
MARCINKONYS
RUDNIA
RODŪNIA
DRUSKININKAI
MUSTEIKA
ZIRMŪNAI
LAZŪNAI
PELESA
LYDA
GARDINAS
ZIETELA

tuoju *l* prieš kietą priebalsį. Plačiai tariama *bùľba* 'bulvė', *pá·ľtas* (*paľ'·tas* Palū̃šė, Kaĩ-tanėnai) 'paltas', *pòľka*, *vá·ľsas* (šokių vardai), *vá·ľcai* 'veleninis malimo prietaisas'. Dar plg. *baľkɔ̀nas* Léipalingis 'balkonas', *kuľkà* Palómenė, Ukmergė̃, Kùktiškės, Kaĩ-tanėnai, Palū̃šė 'kulka', *sá·ľka* Tirkšliaĩ, Ukmergė̃, Kùktiškės 'mansarda', *šʹé·ľma* Pan-dėlỹs 'šelmis'. Taip pat *l* minkštumas dažnai išlaikomas prieš išnykusį *i* (*kuľpkà* < *kulipkà*, *šá·ľkas* <*šãlikas* ir kt. § 146).

§ **178.** Rytų aukštaičiai panevėžiškiai turi ne tik regresyvinį, bet ir progresy-vinį kai kurių priebalsių minkštinimą. Visų pirma tai liečia *s*, kuris žodžio gale minkš-tai tariamas po priešakinės eilės arba supriešakėjusių balsių. Toks minkštinimas ypač akivaizdus pietinėje ploto dalyje, kur galūnės balsiai mažiau redukuoti. Antai Síe-sikų apylinkėje tariama *gαiďĩ·ś* 'gaidys', *vaġìś* 'vagis', partic. praet. act. *sã·ḱιś* 'sa-kęs', gen. sing. *sá·ujeś* 'saujos', *ũ·ṕeś* 'upės', *åuśiẽś* 'ausies', nom. pl. *åũ·śιś* 'ausys', nom. pl. *ḿèś* 'mes', acc. pl. *ḿeďžìś* 'medžius', *vaľ'.ďžιś* 'valdžias', *åù.śιś* 'ausis', *mυḿìś* < *mumìs* 'mus', *tá·iś* 'tas', instr. pl. *vιlkαĩ·ś* 'vilkais', 3. fut. *rašʹìś* < *rašìs* 'rašys', im-per. refl. *rašʹí·ḱιś* 'rašykis'. Pavyzdžiai iš Pãšvitinio: *gaĩ·ď'ś* 'gaidys', *vàġ'ś* 'vagis', *sã·ḱęś* 'sakęs', *ů.ṕęś* 'upės', *åù.śęś* 'ausies', *åũ·ś'ś* 'ausys', *ḿèďž'ś* 'medžius', *vaľ'.ďž'ś* 'valdžias', *åù.ś'ś* 'ausis', *žʹvì·ŕb'ľęś* 'žvirbliais', *rašʹí·ḱ'ś* 'rašykis', bet *sá·ujǫs* 'saujos' (pasakoma ir *sá·ujǫś*), *ḿæ̃·s* 'mẽs', *v́ǫl.kεs* 'vilkais', *rašʹǫ̀s* 'rašys'. Ne taip nuosekliai, dažnai fakultatyviškai minkštinami nosiniai priebalsiai. Síesikuose paprastai ta-riama ill. sing. *akιń'.* 'akin', *śḱŕĩ·ńιń* 'skrynion', *ũ·ṕιń* 'upėn' (bet *vaľďžõ·n* 'valdžion', *vaŕšʹḱẽ·n* 'varškėn', *gražeń.* 'gražian'), ill. pl. *ḿιškúośιń* 'miškuosna', *ṕíevaśιń* 'pie-vosna', tačiau dat. pl. *aŕḱľé·m* 'arkliams', *śḱŕĩ·ńem* 'skrynioms', dat. sing. *žaľé·m* 'žaliam', l. pl. praes. *lá·iďžem* 'leidžiame'. Pašvitinyjè dažniausiai sakoma dat. pl. *påũ·kšʹčʹęḿ* 'paukščiams' (bet instr. pl. *vaľ'.ďžǫm* 'valdžiomis'), *žaľíeḿ* || *žaľíem* 'ža-liems' (tačiau dat. sing. *žaľǽ·m* 'žaliam'), l. pl. praes. *lá·iďžeḿ* 'leidžiame'.

Tokius žodžius, kaip *kẽlias*, *žãlias*, dalis žemaičių ir artimesni aukštaičiai taria *ḱê·ľś*, *žâ·ľś* (Laũkuva) resp. *ḱé·ľś*, *žá·ľś* (Kuršė̃nai, Pãgramantis, Jùrbarkas). Plg. *v́é·ľńś* || *v́é·ľś* Pãgramantis, Šakýna 'velnias'.

d. Priebalsio *l* kietinimas rytų Lietuvoje

§ **179.** Priebalsį *l* prieš *e (ei, er... ę)*, *ė* taria kietai (veliarinį) rytų ir pietų aukš-taičiai kartu su pakraštinėmis vakarų aukštaičių šnektomis, žr. žml. Nr. 74. Po su-kietėjusio *l* pakinta ir vokalizmas (§ 180 – 183). Riba tarp *l* kietinančiųjų ir nekietinan-čiųjų nėra griežta: ji svyruoja platoku ruožu, kur tariama abejaip. Be to, ne visiškai sutampa *l* kietinimo prieš *e* ir *ė* izofonos. Atskiri žodžiai su sukietėjusiu *l* sutinkami gerokai į vakarus nuo ribos. Pavyzdžiui, Šakýnos apylinkėje tariama *ȯ·b'æla* 'obelė', *pàḱæla* 'pakelė', apie Šaũkotą – *lá·ist* 'leisti', *laiďi.ms* 'leidimas', nors šiose šnektose šiaipjau *l* nekietinamas.

§ 180. Po sukietėjusio *l* balsis *e* tiek atvirame skiemenyje, tiek ir einantis dvibalsio pirmuoju dėmeniu pavirto *a: lãdas* 'ledas', *ladẽlis* 'ledelis', voc. sing. *pẽla* 'pele', acc. pl. *pelàs* 'peles', *láišť* 'leisti', dat. sing. *sáulai* 'saulei', 2. sing. praet. *kū́·lai* 'kūlei'. Išimčių pastebėta vietomis anykštėnų tarmės pakraščiuose, pavyzdžiui, ties Ùkmerge (Jūžintaĩs? Būgos RR III 96) ir vilnìškių kampelyje apie Rim̃šę, kur kirčiuotas kamieno *e* išlaikomas nepaverstas *a*, bet susiaurinamas ir kiek atitraukiamas į užpakalinę eilę (žml. Nr. 13). Antai žodis *lẽdas* ties Ùkmerge (Juodaũsiai, Lyduõkiai...) tariamas *lɛ̃·dɑs*, Rimšėjè – *lɛ̃.das* (abiejų šnektų *ɛ* kaip žodyje *lɛ̃·kť* 'lėkti', tik Rimšėjè kiek trumpesnis). Tačiau nekirčiuotoje pozicijoje tariamas *a: ladẽ·ľis* Juodaũsiai, *ladɛ̃.ľi.s* Rimšẽ 'ledelis'. Akūtinis dvibalsis *éi* po *l* ties Ùkmerge traktuojamas kaip *ái* ir verčiamas *ɔ́i: lɔ́·išť* 'leisti' (plg. *kɔ́·iľis* 'kailis'), Rimšėjè tariamas *ɛ́i: lɛ́·išť*. Galūninius *e, ei* nepriklausomai nuo kirčio didelė dalis vilnìškių išlaiko nepavertę *a, ai* ir taria *ɛ, ɛi* (žml. Nr. Nr. 16 ir 66), pvz., dat. sing. *ṕɛ̃·lɛi* / *ṕɛ̃.lɛi* 'pelei', acc. pl. *ṕelɛ̀s* 'peles'.

Naujojo kirčiuoto *a* (iš *e* po *l*) kupiškė́nai ir daugelis anykštėnų neverčia kartu su senuoju *a* į *ɔ* arba *å:* sako *lå.das* 'ledas' šalia *rɔ̃.tas* / *rå̃.tas* 'ratas'. Tariant *lɔ̃.das* 'ledas' pastebėta tik apie Svė̃dasus, sporadiškai ir kai kuriose kitose vietose (§ 45). Tačiau naująjį akūtinį dvibalsį *ái* anykštėnai verčia *ɔ́i* arba *ɑ̃i* (*lɔ́·išť* / *lɑ̃·išť* 'leisti'), o kupiškė́nai išlaiko sveiką (žml. Nr. 65). Panevėžìškiai ir daugelis širvintìškių galūnėse naująjį *a* suplakė su senuoju: sako voc. sing. *ṕɑ̃·lʋ* / *ṕɑ̃·ľ* / *ṕɑ̃·lɑ* 'pele' (plg. *ḿer̃·gʋ* / *ḿer̃·g'* / *ḿer̃·gɑ* 'mer̃ga'), acc. pl. *ṕelʋ̀s* / *ṕèľs* / *ṕelɑ̀s* 'peles' (plg. *ḿeŕ.gʋs* / *ḿeŕ.g's* / *ḿergɑ̀s* 'mergas'). Cirkumfleksinį bei nekirčiuotą naująjį dvibalsį *ai* panevėžìškiai, anykštėnai ir jų kaimynai galūnėje traktuoja kaip senovinį ir verčia *ɛ* resp. *ɑi* (*ɑ*^{i}, *ɑ*)*:* dat. sing. *sá·ulɛ* / *sá·ulɑi* (*sá·ulɑ*^{i}, *sá·ulɑ*) 'saulei' kaip *ḿer̃·gɛ* / *ḿer̃·gɑi* (*ḿer̃·gɑ*^{i}, *ḿer̃·gɑ*) 'mergai'.

Minkštas *l* prieš *e* rytų Lietuvoje išlaikomas šiais atvejais:

1) Daiktavardžių *a* kamieno voc. sing. formoje, pvz. *mẽšle*. Matyt, priderinta prie tokių, kaip *draũge*, kur galūnė *-e* yra ne po *l*. Tačiau *ē* kamieno voc. sing. formoje kietinama (sako *pẽla* 'pele'), nes šių daiktavardžių visi linksniai, išskyrus gen. pl., turi kietinimo poziciją.

2) Veiksmažodžių, kurių esamasis laikas turi intarpą, formose, pvz., *(su)glem̃ba, (su)glẽbo, (su)glèbti*. Derinama prie tokių to paties tipo veiksmažodžių, kaip *(nu)stem̃ba, (nu)stẽbo, (nu)stèbti*. Rytų aukštaičiai čia visur paprastai išlaiko sveiką *em* < *en* (§ 90,1).

3) Prieš veiksmažodžių priesagą *-en-*, pvz., *kalẽna, kalẽno, kalénti*. Derinama prie tokių to paties tipo veiksmažodžių, kaip *gyvẽna, gyvẽno, gyvénti*. Rytų aukštaičiai ir čia dažniausiai išlaiko sveiką *en* (§ 90,2). Prieš vardažodžių priesagas, kurios prasideda balsiu *e*, kietinama nenuosekliai: *kailẽlis* || *kailãlis, gilẽlė* || *gilãlė*,

vẽlenas || *vẽlanas*, *sẽlenos* || *sẽlanos*, *mielèsnis* || *mielàsnis*, *baltelèsnis* || *baltelàsnis*. Atskirose šnektose čia gerokai įvairuojama. Dažnos gretiminės formos.

4) Garsažodžiuose, pvz., *klèpt, lèpt, plèkšt, pler̃pt, šlèpt... klèpterė́ti, lèpterė́ti, plèkšterė́ti, šlèpterė́ti*. Čia priklauso ir tokie žodžiai, kaip *bler̃bti, blerbénti, klebénti, klebė̃ti, klebetúoti, klebė̃tas, klegė̃ti* (apie Kaniãvą, Gervė̃čius, Adùtiškį, Tverė̃čių šis veiksmažodis vartojamas vietoj *kalbė̃ti*, kuris išliko tik pasakyme *põterius kalbė̃ti*), *klegė̃tas, klepsė̃ti, (iš)klérti, klerkė̃ti, lelióti* 'su triukšmu varyti' (Liñkmenys), *plem̃pti* 'daug gerti', *plepė̃ti, plepỹs, pler̃pti, pleškė̃ti, šlepsė̃ti, žleksė̃ti* ir kt.

5) Skoliniuose, pvz., *alè* 'bet', *chòlera* arba *kòlera (kolèra, kalèra, kalerà)*, *elektrà* arba *alektrà (lektrà, lèk[s]trika, lèk[s]trikas)*, *Elenà (Alenà)*, *klebõnas, klẽckas, kler̃notas, lèd> lèt* arba *lèdvi* (*lèdve* Palómenė) 'vos', *leikà (léika)* 'piltuvas', *lẽkas (lekẽlis)* 'indas žibalui laikyti', *lelijà, lementõrius (leventõrius* Liñkmenys) 'elementorius', *lérva, lervóti* 'šliaužti, nerangiai eiti', *lẽvas* 'liūtas', *Lẽ(v)onas, plẽtkas (pletkà)* 'apkalbos, šmeižikiški, prasimanyti plepalai', *šleĩkos (šleĩkai* Kal̃tanėnai) 'petnešos'. Greičiausiai čia priklauso ir miestelio vardas *Léipalingis* (ne *Lái-*!), kuris ne tik dėl minkšto *l*, bet ir dėl *ei* vietoj *ie* (plg. *líepa, Líeplaukė, Líepupis* ir kt.) laikytinas jotvingių palaiku. Priebalsis *l* išlieka minkštas kai kuriuose lietuviškuose žodžiuose, kurių ne visi gauti iš literatūrinės kalbos ar kitų tarmių, nes dalis jų gali turėti minkštą *l* kitų artimos reikšmės žodžių įtakoje. Tai matyti iš žemiau pateikiamų pavyzdžių: *blevyzgà* || *blevýzga* ir *blevyzà* || *blevýza* Jõniškis, Liñkmenys, *blevėzgà* Taurãgnai 'negraži kalba, keiksmas; kas negražiai kalba, paleistaliežuvis' (minkštas *l* iš *bliáuti*?), *gleĩvės* (plg. *gliẽti*), *gléiza* Gélvonai 'praskydusi žemė, purvas; skysta, lipni košė', *glẽžnas* (plg. *glèbti, glem̃ba*), *kaleĩmas* 'kalėjimas' (§ 223), *keleĩvis* Pùnskas, *kleinùs* Rudaminà, Liškiavà, Merkìnė 'lipus, glitus', *kléiva* Kar̃sakiškis, Kùktiškės, Zarasaĩ, Liñkmenys 'kreivomis kojomis, šlubis', *klẽvas* (matyt, iš *kliãvas*, plg. la. *kļavs*; minkštas *l* išlaikomas ir hidronimuose bei toponimuose *Klevà* Dievẽniškės – Gaujos kairysis intakas, *Klẽvakalnis* ir *Klevìniakalnis* Pùnskas [Kreivėnų km.], *Klẽvežeris* Semeliškės UEV, *Klevų̃ ežeras* Pùnskas), *lebẽdyti* Liñkmenys 'ką nors prastai dirbti', *ledýnas* Bìržai (nauj., plg. nom. pl. *ladẽ* 'ledai'), *lẽdžingė* Léipalingis 'pačiūža' (bet *lãdas* 'ledas'), *leĩpti* 'tapti bejėgiu, alpti' (*l* iš garsažodžių *lèpti, lèpterėti*, kaip ir tolimesni žodžiai iki *lepūnẽlio*), *(pa)lẽpšis* arba *lẽpšė*, *lepšỹs* 'toks grybas; neenergingas, ištižęs žmogus', *lẽpinti*, *(ap)lepaũsis* 'nulėpusiomis ausimis', *lepūnẽlis, leĩsgyvis* Pandėlỹs 'léisgyvis, vos gyvas', *lekẽtas* Raguvà, *lẽsalas* Pùnskas (bet 3. praes. *lãsa* 'lesa'), *meletà* Liñkmenys 'kas greitai kalba', *pakeleivìngas* Rudaminà, *pašlemẽkas* Pùnskas 'ištižęs žmogus', *šleĩvas* 'kreivas, ppr. apie kojas'.

§ 181. Vietoj *en* po sukietėjusio *l* pietų ir vakarų aukštaičiai taria *an: lantà* 'lenta', *lañ.gvas* 'lengvas' (su *em* pavyzdžių nepastebėta). Rytų aukštaičiai elgiasi nevienodai. Iš žemėlapio Nr. 69 matyti, kad žodį *lentà* vilnìškiai, utenìškiai, anykš-

tẽnai ir kupiškė̃nai taria *l'intà* / *l'iñ.ta*. Einant toliau vakarų link, atsiranda *luntà* / *luñ.ta* / *lʊñ.tʊ*, o šiaurės panevėžiškių plote — *lǫñ.t'*. Tačiau ne visur vertimas nuoseklus. Antai *lunta* ploto rytiniuose pakraščiuose vartojama ir gretiminė forma *linta*. Šalia *lunta* vietomis sakoma *liñgvas* 'lengvas' (*l'iñ·gvɑs* Ukmergė̃, Kavárskas...), adv. *lìnkiškai* 'lénkiškai' (*l'í·ŋ'kiškɑi* Ukmergė̃...). Veiksmažodis *leñkti* čia bemaž visur virto *liñkti* (supainioti *leñkti* ir *liñkti*?), tariant *luñ·kt'* užfiksuota tik Gélvonų apylinkėse (K. Morkūnas LKK III 43). Apie Anýkščius, Troškū́nus, Kùpiškį šalia *l'iñ.ta* sakoma *sluñ·kśt'i.s* 'slenkstis'. Pietryčiuose dar užfiksuotas variantas *lɒntà* (pvz., Gervė̃čiai), vietomis vartojamas kaip gretiminis šalia *l'intà* (pvz., Dievẽniškės, Adùtiškis) arba *luntà* (Pabáiskas, Mùsninkai, Čiõbiškis). Pažymėtina, kad ir „Punktuose Sakymų" vietoj *len* > *lin* paprastai rašoma *łyn*, pvz., 1. sing. praet. *ne nusiłynkiau* I 24_{24} 'nenusilenkiau', *łyngwa* I 51_{30} 'lengvà', instr. pl. *łynćiugais* II 70_{21} 'grandinėmis'. Plg. pakraštinių lietuvių *lɒ̃·sć* / *lɒ̃·sc* 'lįsti', 3. praet. *išlɒiñ.dɔ·* 'išlindo' (§ 188).

Minkštas *l* rytų Lietuvoje paprastai išlaikomas prieš tokius *en*, *em*, kurie eina priesaga (pvz., *kalénti*), yra intarpinių veiksmažodžių šaknyje (pvz., 3. praes. *gle̹m̃ba*), jeigu šalia esamojo laiko *en*, *em* kitų laikų formos turi *in*, *im* (pvz., 3. praes. *leñda*, *sleñka*), taip pat skoliniuose (pvz., *gleñcius* 'blizgėjimas, blizginimas', *kalendõrius*, *klémka*, *lémpa*...). Dar paminėtini žodžiai *glem̃žti* (*glémžti* Skãpiškis) 'griebti, čiupti, godžiai ėsti' ir *pléntas* (*pleñtas* Kar̃sakiškis, Svėdasaĩ, Ukmergė̃, Liñkmenys) 'smulkiais akmenėliais grįstas ar asfaltuotas kelias'. Čia visur rytų aukštaičiai išlaiko sveikus *en*, *em* (§ 90). Pasitaiko ir tam tikrų nukrypimų bei svyravimų. Daugiausia jų veiksmažodžių formose. Pavyzdžiui, be 3. praes. *leñda*, rytų aukštaičių plote užfiksuota ir *lañda* (Gervė̃čiai, Adùtiškis), *liñda* (Švenčionė̃liai, Kal̃tanėnai, Palū̃šė, Rimšė̃). Senovinis skolinys *lénkas* virto *lánku* (Krū́onis, Dotnuvà...) resp. ryt. *línku* (*linkù*), *lúnku*, kurį daug kur išstūmė naujai gautas žodis *lénkas* (*leñkas*), žr. § 90,5. Skolinys *lenciū̃gas* 'grandinė' apie Palómenę tariamas *lančū̃·gɑs*. Tokia forma turima jau senuosiuose raštuose, pvz., *łánciugas* MP 65_{27}, *lanciûgą áukſo* DP 437_{26}. Gali būti iš br. *ланцýг*. Tačiau rytų aukštaičiai sako ir *linciū̃gas*, žr. § 58.

§ 182. Senovinio nosinio balsio *ę* po *l* likimas rytų Lietuvos tarmėse ne visur aiškus. Žodžio šaknyje refleksus susekti trukdo pavyzdžių negausumas. Galūnėje normalią raidą daug kur iškraipė kitų formų analogija. Vietoj *sklę̃sti*, acc. sing. *pė̃lę*, partic. praet. act. *kū̃lęs*, *kū̃lę* pakraštiniai vakarų aukštaičiai (Krū́onis, Kėdáiniai, Jõniškis) sako *sklã·śt'*, *pẽ·la·*/*-a*, bet *kú·l'es*, *kú·l'e·* / *-e* (priderinta prie *d'í.ŕb'es* 'dirbęs', *d'í.ŕb'e·* / *d'í.ŕb'e* 'dirbę'). Pralietuvių **-lén* refleksas čia yra *-la*, pvz., instr. sing. *pelà* / *pèla* 'pele'. Tačiau loc. sing. *stal'è* / *stàl'e* 'stale' (plg. *m'iš'k'è* / *m'ę̀š'k'e* 'miške').

Panevėžìškių tarmės šiaurėje šalia *śk'ẽ·śt'* 'skęsti', *žõ·ś's* (*ǫ̇·?*) 'žąsis', acc. sing. *šã·k'ę* 'šakę', *ví·rǫ* 'vyrą', partic. praet. act. *d'í.ŕb'ęs* 'dirbęs', pl. *d'í.ŕb'ę* 'dirbę' tariama *sklõ·śt'* 'sklęsti' (*lę* > *lą* > *lo!*), *pæ̃·lɛ* 'pelę', *kú·lɛs* 'kūlęs', *kú·lɛ* 'kūlę'. Pralietuvių **-lén* čia virto *-l'*, plg. instr. sing. *pèl'* 'pele'. Tačiau loc. sing. *stàl'* 'stale' (plg. *m'ę̀š'k'* 'miške').

Tose rytų Lietuvos tarmėse, kur sakoma *šk'ī·s't'* | *šk'ī·šć* (*šk'ī·sc*) 'skęsti' (rytų aukštaičiai „puntininkai" ir pietų aukštaičiai) šakninio *ę* po *l* likimas dėl pavyzdžių stokos ne visur aiškus. Apie Lazdijùs ir Bìržus tariama *šk'l'ī·s't'* 'sklęsti'. Žodžio galūnėje *lę* virto *lъ·*. Tačiau dėsningą raidą daug kur užtemdė formų sumišimas. Daiktavardžių acc. sing. galūnė *-ъ·* (*p'ẽlъ·* | *p'ẽlъ.* | *p'ẽlъ* 'pelę') tebeturima didžiojoje ploto dalyje, žr. žml. Nr. 53. Išimtį sudaro šiaurės vakarų kampas, kur, be *-ъ·*, yra dar *-u·* (*p'ẽlu.* | *p'ẽlu*). Pastaroji galūnė dažniausiai vartojama kaip gretiminė šalia *-ъ·* ir bus gauta iš *ā* kamieno, plg. *šā̃·ku·* | *šå.ku.* | *šā̃·ku* 'šaką' (§ 346). Vietomis fakultatyviškai pasitaikanti forma *sá·ul'i·* 'saulę' yra perdirbinys pagal *drɔ́·b'i·* 'drobę'. Ji užfiksuota apie Molė̃tus, Dievẽniškes (K. Morkūnas LKK III 45). Plg. kupiškė̃nų acc. sing. *drɔ́·bъ.* 'drobę' šalia *šil'·k'i.* 'silkę' su *-ъ.* kaip *sá·ulъ.* 'saulę'[42]. Dalyvių galūnėse, be dėsningų formų su *ъ·* (*kú·lъ·s* | *kú·lъ.s* | *kú·lъs* 'kūlęs' ir *kú·lъ·* | *kú·lъ.* | *kú·lъ* 'kūlę'), plačiai vartojamos formos su *i·* (*kú·l'i·s* | *kú·l'i.s* | *kú·l'is* ir *kú·l'i·* | *kú·l'i.* | *kú·l'i*). Pirmosios labiau būdingos pietų aukštaičiams, tačiau turimos ir rytų aukštaičių plote. Antrosios (su *i·* iš tokių dalyvių, kur *-ęs*, *-ę* ne po *l*) plačiau vartojamos rytų aukštaičių tarmės plote (daug kur kaip gretiminės). Ž. Urbanavičiūtės duomenimis (Kalbotyra IV 153), Ukmergės rajono vakarinėje dalyje tarią *kú·lus* (*kú·lvs*?) 'kūlęs'. Jeigu šis faktas tikras, galėtume manyti, kad šioje šnektoje *ę* po *l* fonetiškai virto *u* per pereinamąjį laipsnį *ą*, plg. *luntà* < *lantà* < *lentà*. Tuo atveju, žinoma, ir acc. sing. galūnę *-u* šiame kampe reikėtų paskelbti esant fonetinės raidos rezultatu. Dalyvio formų su *u·* išnykimą būtų galėjęs paspartinti sutapimas su esamojo laiko formomis, plg. *púolą(s)* > *púolu·(s)*. Palėvenės šnektos pl. *å.ju.* 'ėję' galėtų būti perdirbinys iš *å.ji.* pagal išnykusią formą **kú·lu.* 'kūlę'.

Pralietuvių **-lēn* refleksas nagrinėjamose tarmėse yra *-lъ*, pvz., instr. sing. *pelъ̀* 'pele'. Tačiau jis dar labiau, negu *-lъ·* < *-lę*, aptemdytas analogijos. Rytų aukštaičių tarmės plote (ypač kupiškė̃nų ir anykštė̃nų) plačiai įsigalėjo instr. sing. galūnė *-u* (*p'elù* 'pele'), gauta iš *ā* kamieno, plg. *šakù* 'šaka' (*-u* iš **-ān*). Žr. žml. Nr. 18. Fakultatyviškas variantas *sá·ul'i* 'saule' (plg. *drɔ́·b'i* 'drobe') užfiksuotas, rodos, tik apie Kùpiškį (Ž. Urbanavičiūtė Kalbotyra IV 153). Loc. sing. formos taip pat svyruoja: *stalъ̀* || *stal'ì* 'stale'. Pirmoji labiau paplitusi pietinėje ploto dalyje (pietų aukštaičiai), antroji (su *-l* iš *m'iš'k'l* 'miške') — šiaurinėje.

§ 183. Balsis *ė* po sukietėjusio *l* didžiojoje ploto dalyje tariamas *ɛ·*, žr. žml. Nr. 35. Išimtį sudaro rytų aukštaičiai kupiškė̃nai, kai kurie anykštė̃nai (Svėdasaĩ) ir vilnìškiai (Adùtiškis). Kupiškė̃nai taria *a·* (*lā̃·k't'* 'lėkti'). Svėdasų̃ šnektoje *ė* bemaž visur sutapo su *o*: čia tariama *lā̊̃·k't'* 'lėkti', *lå.k'i.mas* 'lėkimas', *sá·ulå.* 'saulė' ir *žā̊̃·d'i.s* 'žodis', *žå.d'ė.l'i.s* 'žodelis', gen. sing. *v'í.rå.* 'vyro', tačiau *p'elɔ̃.* 'pelė' šalia

[42] Kupiškė̃nai sako ir instr. sing. *drɔ́·bu* 'drobe', *sá·ulu* 'saule', bet *šil'·k'u* 'silke', loc. sing. *drɔ́·ba.j* 'drobėje', *sá·ula.j* 'saulėje', bet *šil'·k'ę.j* 'silkėje', nes čia nom. sing. *drɔ́·ba.* 'drobė', *sá·ula* 'saulė', bet *šil'·k'ę.* 'silkė'.

gen. sing. m. *tā̃.* 'to'. Adùtiškio šnektoje sutapimas visiškas, plg. *lā̃·kė́, la·ḱl.mas, sá·ula·, pelā̃·* 'pelė' ir *žā̃·d́is, ža·dḗ·ĺis, ví·ra·, tā̃·* 'to'. Nekirčiuotoje pozicijoje, iš dalies ir kirčiuotoje galūnėje, *a· (a., a)* tariamas daug didesniame plote, žr. žml. Nr. 37, 39, 41, 43 ir 45. Pastaroji aplinkybė rodo, kad priebalsio *l* kietėjimo epochoje čia būta ne siauro, bet plataus balsio. Juk kupiškėnų, anykštėnų, utenìškių ir jų kaimynų *la.ḱl.mas* 'lėkimas' galėjo kilti tik iš **lēkìmas*, bet ne iš **lękìmas*. Iš **lēkìmas* per pereinamąjį laipsnį *lākìmas* kildintinas ir svėdasìškių *lå.ḱl.mas* (plg. *šå.ḱl.mas* < *šākìmas* 'šokimas'), taip pat dalies panevėžìškių *lʋḱl.mʋs* (plg. *šʋḱl.mʋs*).

Minkštas *l* kartais išlaikomas prieš balsiu *ė* prasidedančias priesagas. Tačiau čia gerokai įvairuojama. Tokie žodžiai, kaip *arklė̃kas, dobilė̃lis, brolė̃nas, skylė̃tas, gulė̃ti*, tariami dvejopai: *arkĺę̃·kas (arkĺę̃·kas)* || *arklė̃·kas* ir t.t. Visuomet minkštai *l* tariamas skoliniuose, pvz., *alė̃ja, Anèlė (Angèlė), blė̃ka (blėkà* Kal̃tanėnai, Liñkmenys, Tverẽčius, *blė̃ta* Rudaminà, *blėtà* Kùpiškis, *blė̃tė* Jùkiškiai, Joniškė̃lis) 'skarda', *Jùlė, kalė̃dos, kazlė̃kas* (*kazalė̃kas* Krekenavà, *kazelė̃kas* Ramýgala, *kazlė̃nas* Liñkmenys, Daugėlìškis) 'toks grybas', *klėtkà* 'narvas', *plė̃mas* 'dėmė', *sklėnyčià* 'stiklinė', *šlėgà* 'vok. Schlägel', *šlėktà*. Minkštą *l* turi taip pat kai kurie savi žodžiai, atėję iš kitų tarmių ar literatūrinės kalbos, pvz., *gėlė̃* Pùnskas, *lė̃kštė* Jùkiškiai, Bìržai, Liñkmenys arba *lėkštė̃* Pùnskas, Dùsmenys, *lė̃nas* Papilỹs 'lėtas, ramus' (Papilyje taria *ĺæ̃·nas*, kaip ir *pĺæ̃·mas* 'dėmė', bet *lā̃·kt́* 'lėkti'), *lė̃tas* Síesikai, Aluntà 't.p.' (plg. *ĺɛ̃·t́s* Jùkiškiai), *Lė̃venis* Jùkiškiai 'Lėvuo' (plg. *ĺɛ̃·vǫ* Vadaktė̃liai), *plėvė̃* Jùkiškiai, Ukmergė̃, *zỹlė* Pùnskas 'zýlė', *žalė̃siai* Gélvonai, Šimónys. Veiksmažodis *lė̃pti* 'susilpnėjus linkti, nuvysti' (Ukmergė̃, Dùsetos, Liñkmenys...) gali turėti *ĺ* iš garsažodžių *lèpt, lèpterėti* (plg. *leĩpti* ir kt. § 180,5). Nesukietėjusį *l* turi dar Zíetelos lietuvių 3. praet. *dailė̃si* 'dalinosi'.

§ 184. Priebalsis *l* kietinamas ne tik betarpiškai prieš *e, ė*, bet ir kai tarp jų yra kitas priebalsis, išskyrus *k, g, š, ž* (pavyzdžių su jotu ir afrikatomis nepastebėta). Toks priebalsių samplaikos kietinimas ne visur nuoseklus, vietomis yra fakultatyviško bei sporadiško pobūdžio, o ploto šiaurės vakaruose kai kur jo, rodos, iš viso nėra. Šiaurėje balsis *e* paprastai virsta *a* tik prieš samplaiką *l* + nelūpinis priebalsis. Prieš kitokią samplaiką *e* dažniausiai išlieka, nors *l* vietomis fakultatyviškai kietinamas. Antai Liñkmenų šnektoje paprastai tariama *t́iltå.ĺi.s* 'tiltelis', *maldå.la.* 'maldelė', *balså.ĺi.s* 'balselis', *kalnå.ĺi.s* 'kalnelis' (Svėdasuosè tariama *kalnɔ̊.ĺi.s*), bet *ḱilṕė.la.* || *ḱiĺṕė.la.* 'kilpelė', *gulb'ė.la.* || *guĺb'ė.la.* 'gulbelė', *ḱelḿė.ĺi.s* || *ḱeĺḿė.ĺi.s* 'kelmẽlis' (Vìdiškiuose *ḱelmā̃·ĺis*). Plg. *šaltå.ńi.s* Kùktiškės 'Šaltenis' (pavardė), partic. praet. act. *pag'el.tʋls* Kaniavà 'pageltęs', *pagul.dʋls* t.p. 'paguldęs', loc. sing. *balnʋ̀ı* Dotinė̃nai 'balne' (acc. sing. *pakal̃·nʋı.* 'pakalnę'). Prieš *ė* bene sistemingiausiai kietinama pietuose. Apie Rudamìną, Léipalingį tariama *gul.bɛ·* 'gulbė', *kalbɛ́·c* 'kalbėti', *sal.dɛ·* 'saldė, tokia gira' (bet 3. praet. *sá·ĺdę·* Léipalingis, tačiau *sá·ldɛ·* Kaniavà 'sáldė'), *pakal.nɛ·* 'pakalnė'. Pavyzdžiai iš kitų vietų: *gǽ·lbɛt́* || *gælbɛ́·t́* Jùkiškiai,

g'é·lbat' Gélvonai, Ukmergė̃, Šimónys 'gelbėti', *patí.lta.* Liñkmenys 'patiltė', *kalbė́·t'* Jùkiškiai, Survìliškis, Gélvonai, Ukmergė̃, *kalbá·t'* Šimónys, Kùpiškis, Pandėlỹs, Papilỹs 'kalbėti', *pašilsė́·t'* Jùkiškiai, Šeduvà, Bìržai, Raguvà, Ukmergė̃, Gélvonai, Kùktiškės, *pašilsá·t'* Palėvenė, Skãpiškis 'pailsėti', *ká·lva.* Aluntà, *ká·lva* Jùkiškiai (gen. sing. *ká·lvεs*), Ukmergė̃ (gen. sing. *ká·lvas*) 'kalvė', *pakaĩ·na.* Aluntà 'pakalnė'.

§ **185.** Priebalsio *l* kietinimo priežastys neišaiškintos. Siejimas su virtimu neskiemeniniu *u̯* baltarusių kalboje (A. Salys APh IV 27) čia nieko neduoda. Baltarusiai priebalsio *l* prieš *e* visai nekietina, plg. *лёд* 'ledas', *лядóвы* 'ledinis'. Jie *l* verčia *u̯* tik tais atvejais, kai šis yra po balsio uždarame skiemenyje, išnykus *ъ*, pvz., *воўк* < *волкъ*. Tokį virtimą fiksuoja ir kai kurie mūsų skoliniai, pvz., *kaudrà* Lazūnai 'apklotas, vatinė antklodė' (iš br. *коўдра*), *kauniẽrius* Kapsùkas, Seirìjai, Valkiniñkai, Jonavà, Vẽpriai, Debeĩkiai, Papilỹs, Dùsetos, Leliū́nai, Tverẽčius, Nočià 'apykaklė' (iš br. *каўнéр*), *kaupõkas* Vilkavìškis, K. Naũmiestis 'viršutinė skrybėlės dalis' (iš br. *каўпáк*), *kaváukas* Lazū́nai 'gabalas' (plg. *kaválkas* Léipalingis, Ukmergė̃, Linkuvà), *kaukõzas* || *kolkõzas* Palėvenė 'kolūkis', *Maũčiadis* Zíetela 'Nemuno kairysis intakas', *sõžiauka* Pùnskas arba *sõdžiauka* Ū̃drijà 'kūdra', *žauniẽrius* Sãlakas, Valkiniñkai, Kabẽliai, Nočià 'karys' (liaudies dainose, plg. br. *жаўнéр*), *stacáuka* Pùnskas 'tvoros statinys'. Gal būt, tokiam virtimui paralelę turime žodyje *aukū́nė* Joniškė̃lis, Pùšalotas, Kaȓsakiškis, Papilỹs, Kùpiškis, Užpãliai 'alkūnė', tačiau tarmėse pastebimas ir šiaipjau *al* || *au* kaitaliojimas. Plg. *aĩdoti* Salantaĩ, Skuõdas 'rėkauti, kelti triukšmą' || *audoti* Daukantas (LKŽ) 'dainuoti', *áldra* Telšiaĩ, Joniškė̃lis, Pasvalỹs 'vėtra', Mažeĩkiai, Kvė̃darna, Jõniškis 'triukšmas' || *áudra* (plg. gretimines hidronimų formas *Aldrà* || *Audrà* 'upė, tekanti iš Audrelio ežero į Sartùs, kurios aukštupys vadinamas *Aldrupỹs* || *Audrupỹs*, o Sartų̃ ežero dalis, į kurią įteka, – *Aldrãkampis* || *Audrãkampis*', *Aldruvẽ,-ìs* || *Audruvẽ,-ìs* Jõniškis 'Viȓčiuvio kairysis intakas'), *algóti* Vaȓniai || *augóti* Alsė̃džiai 'šūkauti, rėkauti', *alka* Alsė̃džiai (LKŽ) 'auka' arba *aĩkas* LKŽ 'šventykla, medžiais apaugęs kalnelis' || *aukà, aukas* Daukantas (LKŽ), *málkna* || *máukna* Alsė̃džiai, Tirkšliaĩ 'medžio žievė' (plg. *máuti, numáuti*), *stuĩpas* || *stũpas* Tverẽčius (Otrembskio Gr. I § 461). Žemãlės apylinkėse, A. Girdenio duomenimis, fakultatyviškai tariama *dę̇u̯ kũo* 'dėl ko' (*dę̇l kũo* Tirkšliaĩ).

Rytų aukštaičių panevėžiškių ir artimesnių jų kaimynų plote *l* sukietėjo anksčiau, negu pasikeitė *en*, plg. *lǫñ.t(a)* | *luñ.ta* iš *lantà* < *lentà.* Kitur, priešingai, *l* kietėjo, jau *ęn* išvirtus *in*, plg. *lintà* < *lentà.* To, žinoma, nepakanka įrodyti, kad *l* anksčiau kietėjo ploto vakaruose, vėliau rytuose, nes skirtumą galėjo lemti ne vienu laiku įvykęs *en* pakitimas. Yra pareikšta priešinga nuomonė, kad *l* kietėjimas prasidėjęs rytuose, tik vakarų link slinkęs greičiau, negu ten pat prasidėjusi *en* siaurinimo banga, ir šią aplenkęs (Vl. Grinaveckis PID XI 35, K. Morkūnas LKK III 44.–45). Tačiau ir šiai hipotezei įrodyti visai patikimų argumentų nėra. 1247 m.

dokumento tikrinis vardas *Лонъкгвени* (Būgos RR I 253) iš *Langvenis* < *Lengvenis* rodo, kad XIII a. viduryje bent ploto dalyje jau, matyt, būta *l* sukietėjusio. Kietėjimas senesnis už nekirčiuoto *ie* monoftongizaciją (plg. *l̦ęṕtẽ·l̦'ś* Jùkiškiai arba *l̦e.ṕė.l̦i.s* Utenà 'lieptelis' § 85a) ir *'a* supriešakėjimą.

e. Kitų priebalsių kietinimas

§ 186. Priebalsius *r*, *s*, *z* prieš *e* (*ei*, *er*... *ę*), *ė* taria kietai dalis pietų ir rytų aukštaičių. Plotas, kuriame kietinamas *r*, matyti iš žemėlapio Nr. 74. Čia, atrodo, priklausė K. Būgos 1911 m. tyrinėta Ciskodo lietuvių šnekta Latvijoje (RR III 571). Priebalsis *s* (tur būt, ir *z*, tik dėl pavyzdžių negausumo sunku susekti) kietinamas maždaug tame pačiame plote, išskyrus atskiras šnektas pietuose (pvz., Rudamìną, Zíetelą, Rùdnią, Kaniãvą, Ramaškónis), kur kietinama nesistemingai. Zíetelos lietuviai ne tik *s* (*z*), bet ir *r* kietina nenuosekliai. Riba tarp priebalsį *r* kietinančiųjų ir nekietinančiųjų nėra griežta, vietomis net toli nuo ribos *r* išlieka minkštas (pvz., kai kuriuose kaimuose apie Gervėčius). Be to, atskiri žodžiai su kietu *r* tariami daug didesniame plote. Ypač plačiai tariama *graĩt* 'greit' (ir *graičiaũ*, *graĩtas*, *graitùmas*...) ir *raĩkia* 'reikia' (*raĩkalas*, *raikalìngas*...). Taip taria, bent fakultatyviškai, bemaž visi pietų ir rytų aukštaičiai, užfiksuota net vakarų aukštaičių plote, pavyzdžiui, apie Vil̃kiją (Vaitkūnai)[43]. Plg. *graytas* SzDi[3] 72, *grayćiaus* PS I 45_{11}.

[43] Kai kurie žodžiai (daugiausia skoliniai) su *ra*, *sa*, *za* vietoj literatūrinės kalbos *re*, *se*, *ze* sutinkami įvairiose tarmėse, netgi žemaičių, tačiau tai neturi nieko bendra su *r*, *s*, *z* kietinimu. Pavyzdžiai: a) *(a)raštúoti* Gervìniai, Kuršė̃nai, Šakýna, Šeduvà, Raguvà, Palė́venė, Ukmergė̃, Príenai 'areštuoti' (*r* kietinimo plote apie Adùtiškį tariama *ŕištú.ič*), *brazeñtas* Šakýna, Svėdasaĩ 'brezentas', *ceramònija* Šakýna 'ceremonija', *drabulė̃* Laũkuva, Pãgramantis 'drebulė' (plg. *drabùs* 'kas dreba'), *grabė̃stas* Jùkiškiai, Salãmiestis 'grebėstas', *kraidà* Svėdasaĩ 'kreida', *krãpšas* Kuršė̃nai, Šeduvà 'krepšys', *prazideñtas* Laũkuva arba *prazìdentas* Jùkiškiai, *prazýdentas* Kuršė̃nai, *prazadeñtas* Tirkšliaĩ 'prezidentas' (*pre-* prilyginta priešdėliui *pra-*), *Raginà* Švė́kšna, Gélvonai 'Regina', *ramontúoti* Gélvonai 'remontuoti', *rãplės* Jùkiškiai, Pùmpėnai, Kar̃sakiškis 'replės', *ravìzija* Aluntà 'revizija', b) *saradàlė* Gélvonai 'seradė̃lė', nom. pl. *sarbentaĩ* > ryt. *sarbintaĩ* Antašavà, Skãpiškis (nom. sing. *sǯ·ŕb'intas*!), Debeĩkiai 'serbentai', c) *egzakùtorius* Šakýna 'egzekutorius', *agzamà* Gélvonai 'egzema', *vazalìnas* Šakýna 'vazelinas', *zal̃korius* Luõkė, Tirkšliaĩ arba *zálkorius* Laũkuva 'veidrodis' (iš *zerkolas* < r. *зеркало*). Toks tarimas atskirais atvejais gali būti susijęs su tendencija nekirčiuojamų skiemenų *e* versti *a*, žr. § 57. Pastebėtas ir priešingas reiškinys: *re* (rečiau *se*, *ze*) vietoj literatūrinės kalbos *ra* (*sa*, *za*), pvz., a) *brezgė́ti* Jùrbarkas 'brazgėti', *drė̃bnas* Liubãvas, Kazlų̃ Rūdà, Čiõbiškis, Pasvalỹs 'drabnas, smulkus, mažas' (plg. *drebė́ti*), *drebùžis* Liubãvas 'drabužis', *drė̃pena* Klaĩpėda, Alsė̃džiai, Ž. Kalvarijà 'nudėvėtas drabužis, skurlis, skuduras', *krė̃bė* Vainùtas, Laũkuva, Er̃žvilkas, Raséiniai 'dėžė', *kreĩgas* Kalvarijà, Kapsùkas, Alytùs, Garliavà, Daũgai, Valkiniñkai 'kraigas, stogo viršus, šelmuo', *kreñtas* Kapsùkas, Daukšiaĩ, Simnas, Varėnà, Valkiniñkai, Trãkai (LKŽ) 'krantas', *krė̃sė* Vadžgirỹs, Linkuvà, Ãlovė, Trãkai (LKŽ) 'kėdė', *kurepkà* Šakýna 'kurapka', *reĩbas* Asavà, Ródūnia (*reiba gegutė* TD IV 368, 428) 'raĩbas', *reĩtelis* Valkiniñkai (*oi berneli reiteli* TD IV 48), Eĩšiškės (*pulkas reitelių* TD IV 174) 'raitelis'

Po sukietėjusių *r, s, z* vokalizmas pakinta taip pat, kaip ir po sukietėjusio *l*. Taigi sakoma: a) *rãtas* (*rɛ̊.tas* Rimšė) 'retas', nom. pl. m. *sanì* 'seni', voc. sing. *Mãra* 'Mare' (bet *ví·re* 'vyre'), nom. pl. *sãsaras* < *sẽseres* 'seserys', acc. pl. *pusàs* 'puses', dat. sing. *žãgrai* 'žagrei' (bet *geràsnis* || *gerèsnis*), b) *sámti* 'semti', 3. praes. *rañka* 'renka' (ryt. ir *símti, riñka*), c) acc. sing. *pùsɯ·* 'pusę', partic. praet. act. *padãrɯs* / *padãrɯ·s* 'padaręs', pl. *kãsɯ·* 'kasę' (ryt. *pů.sɯ.* || *pů.śi.*, *padå.rɯ.s* || *padå.ŕi.s*, *kå.sɯ.* || *kå.śi.*), instr. sing. *pusɯ̀* 'puse', loc. sing. *karɯ̀* 'kare' (ryt. ir *puśì* ret., *kaŕì* dažn.), d) *sɛ́·kla* (*sá·kla* Adùtiškis) 'sėkla', *rɛ·kśńī·s* (ryt. *rɛ.kśńī·s* / *ra.kśńī·s* 'rėksnys', *pùsɛ·* (ryt. *pů.sɛ.* / *pů.sa.*) 'pusė'. Kai kurių utenìškių ir vilnìškių *krumzlẽ* (*skrumzlẽ* Kùktiškės, Liñkmenys) 'kremzlė', kaip rodo Rum̃šiškių apylinkės (čia *r* nekietina) *kramzlẽ* ir Prūsų lietuvių *kramzlỹs* (LKŽ), turi *um* ne iš *em* (> *krimzlẽ* Adùtiškis, Tverẽčius), bet iš *am*, plg. *kramtýti, kramsnóti*. Panašiai Kal̃tanėnų šnektos *žunksnỹs* 'žingsnis' kildintinas iš *žangsnỹs*, plg. *žangstýti* (: *žeñgti*), *pražangà*. Svetimuose žodžiuose *re, se, ze* dažniausiai verčiama *ra, sa, za*, pvz., *rãcaptas* 'receptas', *radãktorius* 'redaktorius', *ragistrãcija* 'registracija', *rakvizìcija* 'rekvizicija', *ramòntas* 'remontas', *rastarãnas* (*rastarõnas* sen. Kal̃tanėnai) 'restoranas', *sakratõrius* 'sekretorius, *saminãrija* 'seminarija', *saržañtas* (*saržõntas* Liñkmenys) 'seržantas', *sazònas* 'sezonas' ir pan. Šis faktas lyg ir rodytų vėlyvą *r, s, z* sukietėjimą. Tačiau tam prieštarauja kronikų vardas *Тронята* resp. *Traniât* (Būgos RR I 231, 237) iš *Traniāta* < *Treniāta* 'Treniota'.

Priebalsiai *r, s, z*, kaip ir *l*, gali būti kietinami kitų priebalsių samplaikoje. Kùktiškių apylinkėse tariama *ṕirtå.la.* 'pirtelė', *śirdå.la.* 'širdelė', *burnå.la.* 'burnelė', gen. sing. *ṕirtàs* < *pirtès* 'pirties', *śirdàs* < *širdès* 'širdies', 3. praes. *stå.na* 'stena', *ǵirdɛ́·t'* 'girdėti', *tarńī·sta.* 'tarnystė, tarnyba', *ubaǵī·sta.* 'ubagystė'. Plg. Liñkmenų šnektos *ḱirḿe.lɛ·* || *ḱiŕḿe.lɛ·* 'kirmėlė', *ǵe.sḿẹ·* || *ǵe.śḿẹ·* 'giesmė', *b'izda.lɛ·* 'bizdėlė', *žeńī·sta.* 'vedybos'[44].

§ **187.** Kiti priebalsiai prieš *e (ei, er... ę), ė* kietinami siaurai, tik pačiuose rytiniuose lietuvių kalbos ploto pakraščiuose. Šios šnektos prastai ištirtos, todėl žemiau nurodomi tik kai kurie pastebėti reiškiniai.

a) Priebalsiai *š, ž* prieš *e* gana sistemingai kietinami Lazū̃nų apylinkėse: *šã·šatas* 'šešetas', *beržã·ĺis* 'berželis'. Prieš *ė* čia kietinimas mažiau nuoseklus. Matyt,

renkioti Valkininkai (*juodas vuogas renkiosi* TD IV 245) 'rankioti', *Reséiniai* Laũkuva, Pãgramantis, Raséiniai (ir *Reséinys*) 'Raseiniai', *rẽvas* Daũgai, Dùsmenys 'griovys' (plg. hidronimus *Júodrevis, Kapinrevis, Kliõndrevis, Rẽvas, Revẽlis, Revuonà, Tilto rẽvas, Ū̃trevis, Vil̃karevis* UEV), *skreidýti* Lazū̃nai 'skraidyti', *šìretas* Gélvonai (ir *šìratas, šãratas*) 'šratas', b) *puseñtro* Pùnskas, Zíetela, Lazū̃nai 'pusantro' (§ 575), *Zerasaĩ* Pr. Skardžius APh VII 43 'Zarasai' (gali būti hipernormalizmas, nes Zarasų̃ apylinkėse *se, ze* > *sa, za*). Veiksmažodžiai *krabždė́ti* || *krebždė́ti* ir *krañkšti* || *kreñkšti* daug kur tariami abejaip.

[44] K. Būga (RR II 58, 265, 592) linkmenìškių nom. pl. *žeńī·sta.s* neteisingai transponuoja į literatūrinę kalbą *ā* kamieno forma *ženỹstos*.

panašiai buvo elgiamasi 1911 m. K. Būgos tyrinėtoje Ciskodo lietuvių šnektoje Latvijoje (RR III 571). Zietelos lietuviai, kaip ir kai kurios kitos pakraštinės šnektos, *š*, *ž* tiek prieš *e*, tiek ir prieš *ė* kietina nenuosekliai: tas pats žmogus pasako su *š*, *ž* ir *ś*, *ź*. Apie Gervėčius sistemingai kietinama tik kai kuriuose kaimuose. Pietų pakraščiuose minkštų *š*, *ž* iš viso nėra, žr. § 188[45].

b) Priebalsiai *t*, *d* nuosekliai kietinami apie Rimšę, Tverečių. Pavyzdžiui, Rimšės apylinkėse tariama 3. praes. *tȩ̄.ka* 'teka', *dȩ̄.da* 'deda', 3. praet. *takę̇·ja.* 'tekėjo', 1. sing. praes. *dadù* 'dedu', acc. sing. *kå.tы.* 'katę', *dē·dы.* 'dėdę', instr. sing. *katы* 'kate', *dɛ·dы* 'dėde', *tɛ́·vas* 'tėvas', *dē·dɛ.* 'dėdė'. Čia kartais kietinamas ir *n*, pvz., *kašinė·t* 'kasinėti'. Mažiau nuosekliai *t*, *d*, *n* kietinami Lazūnų šnektoje. Čia pastebėta pavyzdžių tik prieš *ė*. Prieš *e*, priešingai, priebalsis *n* (ir *k*, *g*) tariamas labai minkštai, o *e* verčiamas *ie*: 3. praes. *ńiẽša* 'neša' (ir *ḱiẽlas* 'kelias', *ǵiẽras* 'geras'). Apie Kùktiškes, Sãlaką pastebėtas tam tikrais atvejais samplaikų *št*, *žd* kietinimas, pvz., *ví̇štå.la.* 'vištelė', *paũ·kšta.* 'paukštė, paukštis', *skrå.gžda.* 'kregždė', instr. sing. *žvaigždы* 'žvaigžde'[46].

[45] Svetimybės *ešelònas* ir *žẽnytis* su *ša*, *ža* tariamos plačiai, netgi žemaičių tarmės plote, plg. *šàlûons* Kretingà, *žàńį·tę̇·is* Kalnãlis. Pastebėtas ir atvirkščias reiškinys – atskiruose žodžiuose *še*, *že* vietoj literatūrinės kalbos *ša*, *ža*: *ãšera* Liubãvas 'ašara', *žebóti* Valkininkai (*stovi žirgelis... pažebotas* TD IV 401), Kaltanėnai, Kuršaičio L.-d. Wb. 'žaboti', *žegčióti* Viekšniaĩ 'žagčioti, tarpais žagsėti', *Žegmantaĩ* Vilkỹškiai 'Žagmantai' (kaimo vardas), *žeĩbas* Ãpsas 'žaibas', *žéidas* Tverečius 'žiedas' (< *žáidas* Būgos RR III 828, plg. *žaidelis* 'žiedelis' E. Frenkelis BS II 21), *želniẽrius* Vilkỹškiai 'karys'. Miestelis *Šašuõliai* (Ukmergės raj.) dažnai vadinamas *Šešuõliais*. Iš kur tokia forma? Vietos žmonės taria tik *Šašuõliai* (čia *še* ir *ša* nepainiojama).

[46] Kai kurie žodžiai (ypač skoliniai) su *ta*, *da*, *na* vietoj literatūrinės kalbos *te*, *de*, *ne* sutinkami įvairiose tarmėse, netgi žemaičių krašte, kas, žinoma, neturi nieko bendra su *t*, *d*, *n* kietinimu. Atskirais atvejais čia, kaip ir po kitų priebalsių, *e* galėjo fonetiškai virsti *a* nekirčiuojamame skiemenyje (plg. § 57). Pavyzdžiai: a) *bugáltaris* Tirkšliaĩ, Bìržai, Ukmergẽ 'buhalteris', *(in)-tarasúotis* Pùnskas 'interesuotis', *partapijõnas* Gervìniai 'fortepijonas', *stabùklas* Kuršė́nai (ir *stabū́klas*), Daũgailiai 'stebuklas', *stabulẽ* Laũkuva, Kuršėnai, Kaȓsakiškis, Sãlakas arba *stãbulė* Jùkiškiai 'stebulė' (*a* gali būti iš *stãbas*), *Stãpė* Laũkuva 'Stefa' arba *Stapñnė* Tirkšliaĩ 'Stefanija', *starblẽ* Kaltanėnai 'sterblė', *taisybė (taisìngas)* Bìržai, Ukmergẽ 'teisybė' ('teisingas'), *tastameñtas* Viekšniaĩ, Svėdasaĩ, Ukmergẽ 'testamentas', *tašlà* Rudaminà, Bìržai, Ukmergẽ (acc. sing. *tẽšlą*> *tę̃·šlu*!), Debeĩkiai, Svėdasaĩ, Dùsetos, Kùpiškis, Kùktiškės, Sãlakas, Palū́šė, Kaltanėnai, Adùtiškis, Kuršaičio L.-d. Wb. arba *tašlẽ* Gélvonai, Kaȓsakiškis 'tešla' (plg. *taβla* SzDi³ 33, gen. sing. *taβlós* DP 558₅₃), *tatùlė* Kaȓsakiškis, Bìržai, Svėdasaĩ 'tetulė' ir *tatulė́nas* Pasvalỹs, Kaȓsakiškis 'tetulėnas', b) *Adàlė* Gélvonai 'Adelė', *dãglas* Liubãvas, Rudaminà, Daukšiaĩ, Kėdáiniai, Jonavà, Ukmergẽ, Kaltanėnai, Švenčiónys 'deglas' (plg. *daglas* SzDi³ 179), *Taklià* Rudaminà 'Teklė', c) *cañtnaras* Žãsliai arba *cañtnaris* Gélvonai 'centneris', *nárvos* Bìržai 'nervai', *narvúotis* Ukmergẽ (bet *nérvai*> *nɛ́·rvαi* ‖ *ńę̇·rvαi*!), Kùktiškės 'nervuotis', *našulỹs* Taurãgnai 'nešulys' (*a* gali būti iš *naštà*), *nàt* Gélvonai 'net'. Dar plg. *mė̃nasis* 'mėnuo', žemaičių *na(b)-* 'ne(be)-', *ta(b)-* 'te-(be)-', *ba-* 'be-' ir kt. (§§ 52b, 57). Turimas ir priešingas atvejis: *te*, *de*, *ne* vietoj literatūrinės kalbos *ta*, *da*, *na*, pvz., a) *núoteka* Rudaminà 'nuotaka' (plg. *tekė́ti*), *pleštẽkė* Viekšniaĩ 'plaštakė', *tebõkas*

c) Afrikatą *c* kietinant pastebėta apie Kaltanėnus, Rimšę, Lazūnus, pvz., *grū.cɛ* (*grū.ca.* Kaltanėnai) 'nemaltų, tik nugrūstų grūdų kruopos', acc. sing. *grū.cьı.*, *cicė·nas* < *Cicėnas* (pavardė). Atskiruose žodžiuose, ypač svetimybėse, *ca* vietoj *ce* tariama plačiau, plg. Žąslių apyl. *càmantas* 'cementas', *cañ·tas* 'centas', *cañ·tnaras* (*cañ·tnaris* Gélvonai) 'centneris'. Pietų pakraščiuose visos afrikatos tariamos tik kietai, žr. § 188.

d) Lūpiniai priebalsiai *p*, *b*, *v*, *m* kietinami apie Kabeliùs, Musteĩką, Tverẽčių, į rytus nuo Rimšės (Žibakių kaimas). Sporadiškai kietinant pastebėta apie Lazdijùs, Veisíejus, Léipalingį, Drùskininkus. Ryškiau kietėja prieš *ė* (*pė́·das* 'pėdas', 3. praes. *bė́·ga* 'bėga', *vė́·jas* 'vėjas', *mė́·šlas* 'mėšlas'), prieš *e* kietėjimas mažiau pastebimas, balsis *e* nevirsta *a*[47].

§ **188.** a) Dalis pietų aukštaičių priebalsius *r*, *š*, *ž* ir afrikatas *c*, *dz*, *č*, *dž* visuomet taria kietai. Žr. žml. Nr. 74. Minkštųjų šių garsų čia visai nėra. Taigi, pavyzdžiui, tariama 3. praes. *ã·ra* 'aria', *šá·udas* 'šiaudas', nom. pl. *vę́·žaĩ.* 'vėžiai' gen. sing. f. *stačɔ̃·s* 'stačios', *džú·gåuc* 'džiūgauti', 3. praes. *čú·lba* 'čiulba', gen. sing. *gú·rgždžɔ·* 'gurgždžio' ir *rã·tas* 'retas', *šã·šatas* 'šešetas', *šaivà* 'šeiva', *žá·ntas* 'žentas' (bet voc. sing. *ví·re* 'vyre', *par̃.še* 'parše', *lá·uže* 'lauže' su *-e* prieš kietą priebalsį), *rɛ̃·kc* 'rėkti', *šɛ́·mas* 'šėmas', 3. praet. *žɛ́·lɛ·* 'žėlė', *čɛ̃·sas* < *čẽsas* 'laikas'. Trumpasis ir ilgasis balsis *ĩ* (lk. *i*, *y*, *į*) po sukietėjusių *r*, *š*, *ž*, *c*, *dz*, *č*, *dž* atitraukiamas į vidurinę eilę ir artėja prie rusų kalbos *ы*, nors su juo visai nesutampa. Vis dėlto, kitos tarmės atstovui klausantis, susidaro įspūdis, lyg būtų tariama *rьı́ksmas* 'riksmas', *šьı́·vas* 'šyvas', 3. praes. *žьı̃·dzьı* 'žydi', acc. sing. *pír̃.cьı·* 'pirtį', 3. praes. *čьır̃.ška* 'čirškia', *gí·rgždžьı·c* 'girgždyti'. Tasai *ьı* nesiskiria nuo turimo formose acc. sing. *pẽ·lьı·*

Viekšniaĩ 'tabakas', *tečiaũ* Vilkavìškis 'tačiau', *ternáuti* Laũkuva, Viekšniaĩ 'tarnauti', *teȓp* 'tarp (§ 758), b) *deirýtis* Dievẽniškės, Lazūnai 'dairytis', *dengùs* Klaĩpėda 'dangus' (plg. *deñgti*), *pudẽmentas* Vilkavìškis 'fundamentas', c) *panebẽrija* Kretingà, Luõkė 'fanaberija'. Plg. *nabãštikas* Kvėdarnà || *nebãštikas* Kalnãlis 'покойный' (iš l. *nieboszczyk* ar s. br. *небощикъ*), *terbà* || *tarbà* (su *a* girdėta apie Rudamìną, Debeikiùs, Bìržus, Sãlaką, Palūšę, Kaltanėnus, Tverẽčių; iš l. *torba* ar br. *торба*).

[47] Įvairiose tarmėse užfiksuoti atskiri žodžiai su *ma* vietoj literatūrinės kalbos *me*, pvz., *càmantas* Žãsliai 'cementas', *Filimãna* (*Pilimãna*) Kretingà 'Filomena' (vardas), *makãnikas* t.p. 'mechanikas', *mãlas* (*malãgis*, *malúoti*) Kretingà, Kalnãlis, Tirkšliaĩ 'melas' ('melagis', 'meluoti'), *maĩdas* Šakýna 'meldas', *malòdija* t.p. 'melodija', *màtrikai* Gélvonai 'metrikai', *smãgenys* Kalnãlis (*smã·ģęń⁽ⁱ⁾s*), Tirkšliaĩ (*smã·ģiń⁽ⁱ⁾s*) arba *smãgenės* Kuršėnai, *smãgenos* Šakýna, Ukmergė̃ 'smegenys', *Varònika* Kaltanėnai 'Veronika' (vardas). Priešingas reiškinys, *e* po lūpinių priebalsių vietoj literatūrinės kalbos *a*, pastebėtas žodžiuose: a) *pãpelėpė* Dysnà (Pr. Skardžius APh VII 42) 'papalėpė', *peršẽlis* Tverẽčius (Būgos RR III 858), Dysnà (Pr. Skardžius APh VII 42) 'paršelis', *pẽtronas* Viekšniaĩ 'patronas', b) *arbetà* Skuõdas, Kalnãlis 'arbata', c) *verškė̃* Tverẽčius (Būgos RR III 858) 'varškė', *vektà* Vilkýškiai (Stango Mažv. 148, plg. Kuršaičio L.-d. Wb.) 'vok. Wacht', *vẽkmistras* t.p. 'Wachtmeister', *vežiúoti* Vilkýškiai, Zíetela 'važiuoti' (plg. *vèžti*).

'pelę', *kepùrьι·* 'kepurę', instr. sing. *pusьι* 'puse', *kɔ·šьι* 'koše', loc. sing. *daržьι* 'darže'. Ir sutaptinio dvibalsio *ie* pradžia atitraukiama į vidurinę eilę, girdėti, lyg būtų tariama *rьιeďḝ·c* 'riedėti', *šьιẽnas* 'šienas', *žьιedas* 'žiedas', nom. pl. m. *cьιej* < *tíej* 'tie'. Ploto pakraščiuose kietinimas mažiau ryškus, kiek svyruoja. Fakultatyviškai kietinant pastebėta Zíeteloje, Lazū̃nuose, Ramaškonysè, Dievẽniškėse, net apie Gervė̃čius, Ã̄psą. Čia kartais sporadiškai sukietinami ir kai kurie kiti priebalsiai. Užfiksuotas netgi kietas *l* žodžiuose *lьι̃·sc (lьι̃·šć)* 'lįsti', 3. praet. *išlьιñ.dɔ·* 'išlindo' (Nočià, Lazū̃nai, Dievẽniškės, Gervė̃čiai), *lьιntà* Pabáiskas, Mùsninkai, Čiõbiškis, Dievẽniškės, Adùtiškis 'lenta' (§ 181). Plg. Gélvonų šnektos (sen.) *strьι·kť* 'strikt', *žьι·pť* 'žybt' (ištiktukai), *zьι̃·gma* ' Zigmas'.

b) Prūsų lietuvių tarmėse minkštieji priebalsiai kietėjo dėl vokiečių kalbos įtakos. Jeigu, pavyzdžiui, K. Kapelerio ir K. Jurkšaičio tekstuose tasai kietėjimas dar nežymus, tai J. Gerulio ir Chr. Stango aprašytoje Kuršių pamario žvejų šnektoje jau labai akivaizdus. Skirtingai nuo minėtų pietų aukštaičių, po sukietėjusių priebalsių čia vokalizmas pastebimiau nepasikeitė. Tam tikras šios rūšies kietėjimas pastebėtas ir dabar vienur kitur Klaĩpėdos krašte.

Apie minkštų ir kietų priebalsių kaitą, susijusią su *e(ė)* ‖ *a(ā)* kaitaliojimu priklausomai nuo tolimesnio skiemens, rytų aukštaičių kupiškė̃nų ir pietų žemaičių Švė̃kšnos – Gar̃damo šnektoje žr. §§ 50 ir 52.

f. Apie žodžio galo priebalsių minkštumą ir kietumą

§ 189. Priebalsio, dėl galūnės balsio išnykimo atsidūrusio absoliutiniame žodžio gale, minkštumas ne visur ir visais atvejais vienodai išlieka. Tai priklauso ne tik nuo tarmės sugebėjimo išlaikyti žodžio galo priebalsių minkštumą, bet ir nuo galūnės balsio išnykimo atskirose formose priežasties bei laiko. Apskritai, mažiausiai linkęs kietėti priebalsis *l*. Jį beveik visais atvejais minkštai taria daugelis aukštaičių (išskyrus vakarų aukštaičius kauniškiùs) ir rytinė žemaičių tarmės dalis, plg. §§ 299 (voc. sing. *dobilẽľ)*, 337 (voc. sing. *mergužẽľ)*, 689 *(teguľ)* ,721 *(vẽľ)*, 731 *(gáľ)* 732 *(kõľ, tõľ)*, 740 *(dẽľ)*, 748 *(pagaľ)*. Minkštai *l* daug kur, bent rytų lietuvių, tariamas net ne absoliutiniame žodžio gale, kuomet po jo esąs priebalsis sukietinamas: imper. *guľ'k* 'gulk', inf. dz. *kǽ·ľc* 'kelti'. Plg. hipernormalizmą *šá·ľkaľvιś* Raguvà 'šaltkalvis'. Žemaičių tarmės vakaruose ir vakarų aukštaičių kauniškių bei jų artimesnių kaimynų plote žodžio galo *l* tariamas tik kietai. Minkštas čia pasitaiko retai, daugiausia svetimos kilmės žodžiuose, pvz., *àľ* Kalnãlis 'bet'.

Kitų žodžio galo priebalsių minkštumas resp. kietumas labai įvairuoja, nors ir čia, apskritai, daugeliu atvejų minkštumą geriau išlaiko rytų, negu vakarų lietuviai, plg. §§ 337 (voc. sing. *bróliń, Genùť*), 402 *(dùkteŕ)*, 489 (gen.-acc. sing. *mañ*), 490a (dat. sing. *máń*), 565 *(dešimť)*, 593 (2. pl. *sùkať*), 649 (3. praet. *atãneś*),

668 (1. sing. cond. *sùkč*), 681 (imper. *kàś* 'kask'), 714 (padalyviai *sùkanť* 'sukant', *sùkuś* 'sukus'), 717 (inf. *sùkť*), 729 (adv. *baĩś*), 733 (praep. *àpač*), 787 (jaustukas *krùść*).

Apie progresyvinę kai kurių žodžio galo priebalsių minkštinimą panevėžiškių tarmėje žr. § 178.

3. Asimiliacija

§ **190.** Morfemų sandūroje skardieji priebalsiai prieš dusliuosius visose tarmėse duslinami, o duslieji prieš skardžiuosius – skardinami. Tai liečia tik tuos priebalsius, kurie skardumo-duslumo atžvilgiu yra poriniai, taigi *p* || *b*, *t* || *d*, *k* || *g*, *s* || *z*, *š* || *ž*, *č* || *dž*. Suduslėjimo ar suskardėjimo laipsnis ne visur tarmėse vienodas. Iš klausos sunku jį tiksliau nusakyti. Apskritai, daugelyje tarmių tiek duslėjimas, tiek ir skardėjimas gana intensyvūs: duslieji prieš skardžiuosius tariami maždaug kaip atitinkami skardieji, o skardieji prieš dusliuosius – maždaug kaip atitinkami duslieji. Taigi, pavyzdžiui, *lìk-davo, lìp-damas, iš-bė̃go* daugelis taria beveik kaip *lìg-davo, lìb-damas, iž-bė̃go, o dèg-ti, dìrb-ti, ùž-pernai* – kaip *dèk-ti, dìrp-ti, ùš-pernai*. F. Kuršaičio liudijimu (Gr. §§ 129, 129a), Prūsų lietuviai skardžiuosius priebalsius prieš dusliuosius duslindavo *(sir̃g-ti> sir̃k-ti)*, bet dusliuosius prieš skardžiuosius išlaikydavo nesuskardinę (*lìp-damas*, ne **lìb-damas*).

Kadangi lietuvių kalbai priebalsių geminatos nebūdingos ir vietoj dviejų vienodų priebalsių tariamas vienas (pvz., *žiem-mitė̃ > žiemitė̃, pùs-seserė > pùseserė, iš-šóko > išóko*), tai greta atsidūrę priebalsiai, kurie tesiskiria tik skardumu, sutraukiami į vieną (tariamas tas, kuris eina antruoju), pvz., *ap-ber̃ti > aber̃ti, bañd-takis > bañtakis, dal̃g-kotis > dal̃kotis, už-sùk > usùk, už-šálti > ušálti, iš-zùlinti > izùlinti, iš-žer̃gti > ižer̃gti, pùs-žalis > pùžalis*. Emfazėje, žinoma, gali būti ištariami ir abu (ne sprogstamieji): *už-sùk, už-šálti* ir t.t.

Išnykus iš *a* kamieno vardažodžių nom. sing. galūnės *-as* balsiui, žemaičiai ir artimesni aukštaičiai prieš *-s* skardžiuosius priebalsius suduslina *(rãgas > ràks)*, rytų aukštaičiai panevėžiškiai išlaiko sveikus *(rã·g's)*, žr. §§ 109a, 113.

§ **191.** Priebalsiai *s, z* prieš afrikatas *č, dž* verčiami *š, ž*, kitaip sakant, vietoj samplaikų *sč, zdž* tariama *šč, ždž*, pvz., *anksčiaũ > ankščiaũ, pė̃sčias > pė̃ščias, val̃sčius > val̃ščius, vèsčiau > vèščiau* ir *lizdžiùkas > liždžiùkas, ožkabar̃zdžiai > ožkabar̃ždžiai, skrùzdžių > skrùždžių*. Sveikos samplaikos *sč, zdž* beveik niekur neišlaikomos, nebent specialiai labai aiškiai ištariant. Paprastai sakoma ir *kaš čià < kas čià, kaž džiaũgiasi < kas džiaũgiasi*. Tose tarmėse, kur „dzūkuojama", tariama *sc, zdz: anksciaũ, pė̃scias... ožkabar̃zdziai, kas cià, kas dziaũgias(i)*. Tačiau tokie žodžiai, kaip *aukščiaũ, kar̃ščiai, paũkščiai, vir̃kščios, ber̃gždžias*, ir čia tariami su *šč, ždž*. Šios samplaikos taip pat turimos vietoj tarmės *sc, zdz*, kilusių iš *st, zd* prieš

VIETOVIŲ, IŠ KURIŲ DAUGAIUSIA IMTA DUOMENŲ, SĄRAŠAS IR SVARBESNIŲJŲ ŠALTINIŲ NURODYMAS[64]

Adomỹnė RAA – B. Mikulionytės (iš Punkiškių kaimo, 7 *km* į š.-r.) diplominis darbas 1951 m. (dingęs, naudotasi išrašais).

Adùtiškis RAV – E. Meldziukaitės-Vanagienės diplominis darbas 1959 m.

Akmẽnė ŠŽT (15 *km* į r. nuo Viekšnių̃) – LKŽ.

Alytùs PA – stud. A. Krygeris, Z. Stremauskaitė, G. Tarūtaitė.

Ãlovė PA (10 *km* į p.-r. nuo Alytaũs) – stud. V. Mikailionis.

Alsė̃džiai ŠŽT (14 *km* į š.-v. nuo Telšių̃) – LKŽ.

Aluntà RAU – V. Paliūnio (iš Pavirinčių kaimo, 4 *km* į r.) diplominis darbas 1957 m.

Alvìtas VAK (8 *km* į v. nuo Vilkavìškio) – LKŽ, žr. **Vilkavìškis.**

Andrióniškis RAA (10 *km* į š.-v. nuo Anykščių̃) – LKŽ.

Anykščiaĩ RAA – A. Baranausko raštai, Gerulio LiDi 77–92, LKŽ.

Antãlieptė RAU (8 *km* į š. nuo Daũgailių) – doc. K. Musteikis, stud. J. Jakštas.

Antašavà RAK (miestelis prie Uogìnių) – žr. **Uogìniai.**

Ãpsas RAV – E. Grinaveckienė MAD 1960 2 173–189, autoriaus 1952 m. užrašyti tekstai.

Ariógala VAŠ – stud. D. Berteškaitė, LKŽ.

Armõniškės PA (5 *km* į p.-v. nuo Ramaškonių̃) – LKŽ.

Asavà PA (7 *km* į š. nuo Žirmū́nų) – tekstai TD IV tome.

Ašãšninkai arba Kabẽliai II PA (keli *km* į v. nuo Musteĩkos) – žr. **Kabẽliai.**

Auksučiaĩ VAŠ (10 *km* į p.-v. nuo Šakýnos) – žr. **Šakýna.**

Aukštdvarỹs PA – LKŽ.

Azíerkai PA (17 *km* į p. nuo Drùskininkų) – A. Vidugirio informacija.

Ąžuolų̃ Būdà VAK (6 *km* į p.-r. nuo Kazlų̃ Rūdõs) – žr. **Vilkavìškis.**

Bagaslavìškis RAŠ (5 *km* į r. nuo Gélvonų) – stud. D. Sargelytė.

Baisógala VAŠ-RAP (15 *km* į p. nuo Šeduvõs) – LKŽ.

Balbiẽriškis VAK (15 *km* į p. nuo Príenų) – stud. J. Zigmanta, LKŽ.

Bálninkai RAA/RAU (14 *km* į p.-v. nuo Aluntõs) – stud. V. Rakauskas.

Barstýčiai ŠŽT (13 *km* į v. nuo Sedõs) – LKŽ.

Bar̃tninkai VAK (18 *km* į p. nuo Vilkavìškio) – LKŽ, žr. **Vilkavìškis.**

Batakiaĩ PŽR (9 *km* į p.-v. nuo Skaudvìlės) – LKŽ.

Benekáinys PA (12 *km* į š. nuo Ramaškonių̃) – LŽK.

Betýgala VAŠ (13 *km* į š.-v. nuo Ariógalos) – stud. Z. Budaitis, A. Rubinskytė.

[64] Po vietovės didžiosios raidės rodo sutrumpintą tarmės pavadinimą: **PA** – pietų aukštaičiai, **PŽR** – pietų žemaičiai raseinìškiai, **PŽV** – pietų žemaičiai varnìškiai, **RAA** – rytų aukštaičiai anykštẽnai, **RAK** – rytų aukštaičiai kupiškẽnai, **RAP** – rytų aukštaičiai panevėžìškiai, **RAŠ** – rytų aukštaičiai širvintìškiai, **RAU** – rytų aukštaičiai utenìškiai, **RAU(V)** – „pereinamoji" Vabalniñko tarmė, **RAV** – rytų aukštaičiai vilnìškiai, **ŠŽK** – šiaurės žemaičiai kretingìškiai, **ŠŽT** – šiaurės žemaičiai telšìškiai, **VAK** – vakarų aukštaičiai kaunìškiai, **VAK(Kl)** – Klaĩpėdos krašto aukštaičiai, **VAŠ** – vakarų aukštaičiai šiaulìškiai, **VAŠ-RAP** – pereinamoji tarmė tarp vakarų ir rytų aukštaičių (Baisógala–Jonavà), **VŽ** – vakarų žemaičiai. Jeigu vietovė žemėlapyje Nr. 1 nepažymėta, skliaustuose nurodomas apytikris jos nuotolis tiesia linija nuo artimesnės pažymėtosios. Kryptį rodo raidės: **p.** – pietūs, **p.-r.** – pietryčiai, **p.-v.** – pietvakariai, **r.** – rytai, **š.** – šiaurė, **š.-r.** – šiaurės rytai, **š.-v.** – šiaurės vakarai, **v.** – vakarai. Toliau po brūkšnio nurodomi svarbesni šaltiniai. Į sąrašą neįtrauktos retai minimos vietovės, kurių lokalizacija nurodyta tekste (ten aptarti ir šaltiniai).

Bir̃štonas VAK (6 *km* į p.-r. nuo Príenų) – doc. J. Kazlauskas, stud. A. Kederytė.

Bir̃žai RAP – I. Jašinskaitės diplominis darbas 1956 m. ir straipsniai LKK I 189–194, II 187–193.

Butrimónys PA (12 *km* į p.-r. nuo Jiẽzno) – doc. J. Palionis, LKŽ.

Ceikiniaĩ RAV (10 *km* į v. nuo Mielagė́nų) – tekstai TD IV tome.

Čedasaĩ RAK (15 *km* į š.-r. nuo Pándėlio) – stud. D. Juodelytė.

Čẽkiškė VAK (14 *km* į š.-v. nuo Vilkijõs) – stud. A. Ajonis.

Čiõbiškis RAŠ (15 *km* į p. nuo Gélvonų) – žr. **Gélvonai.**

Darbė́nai ŠŽK (15 *km* į š. nuo Kretingõs) – stud. L. Benetytė, J. Laučiūtė, žr. **Kretingà.**

Darsū́niškis VAK (16 *km* į š.-r. nuo Príenų) – LKŽ.

Daũgai PA (15 *km* į p.-v. nuo Dusmenų̃) – LKŽ, stud. M. Klimkevičiūtė.

Daũgailiai RAU – G. Barisaitės diplominis darbas (leksika) 1960 m.

Daugė́liškis RAV – M. Šumino (iš Pasiškės kaimo) diplominis darbas 1951 m.; fil. m. kand. K. Pakalka, stud. J. Subačius.

Daukšiaĩ VAK – fil. m. kand. V. Labutis.

Daunoravà VAŠ (8 *km* į š.-v. nuo Jõniškio) – S. Karaliūnas.

Debeĩkiai RAU – O. Sedelskytės (iš Čekonių kaimo, apie 6 *km* į v.) diplominis darbas 1952 m. ir straipsnis MAD 1958 1 195–207.

Déltuva RAP (6 *km* į p.-v. nuo Ukmergė̃s) – autoriaus 1959 m. užrašyti tekstai, LKŽ.

Dievė́niškės RAV – K. Būgos raštai ir rankraščiai, Arumos Lit. Mund. 19–30, 61–65, mokyt. Pr. Kniūkštos ir J. Dovydaičio informacija.

Dysnà RAV – K. Būgos raštai ir rankraščiai, LKŽ.

Dotinė́nai RAV – M. Pagirio 1957 m. ir B. Vinciūno 1958 m. diplominiai darbai.

Dotnuvà VAŠ-RAP – LKŽ.

Dovilaĩ VŽ (16 *km* į p.-r. nuo Klaĩpėdos) – tekstai TD VII tome, LKŽ.

Drùskininkai PA – stud. K. Viščinis.

Dubìčiai PA (8 *km* į p.-r. nuo Rudniõs) – stud. J. Zaliauskaitės-Jasinskienės informacija, LKŽ.

Dubingiaĩ RAU (12 *km* į r. nuo Giedraĩčių) – LKŽ.

Dū́kštas RAV – autoriaus 1952 m. užrašyti tekstai.

Duõkiškis RAU (12 *km* į š.-r. nuo Svėdasų̃) – stud. V. Vanagas.

Dùsetos RAU – K. Būgos raštai, N. Gaulytės diplominis darbas 1956 m., doc. V. Mažiulio informacija.

Dùsmenys PA – P. Vaitkevičiaus diplominis darbas 1963 m.

Eĩšiškės PA – tekstai TD IV tome, LKŽ.

Endriejãvas ŠŽK – stud. E. Martinkutė (Ped. I-tas).

Ė̃riškiai RAP (12 *km* į š.-r. nuo Krekenavõs) – LKŽ (prof. J. Balčikonis).

Er̃žvilkas PŽR – S. Urbonavičiūtės (iš Pagirių kaimo) diplominis darbas 1951 m.

Gadūnãvas ŠŽT (9 *km* į š. nuo Telšių̃), žr. **Laũkuva.**

Gar̃damas PŽV (6 *km* į š.-v. nuo Ž. Naũmiesčio) – stud. A. ir R. Žibaičiai, žr. **Laũkuva.**

Gargždaĩ ŠŽK – stud. R. Būdaitė, LKŽ.

Garliavà VAK – Lesk.-Brugm. 83–330, M. Sapijanskaitės (iš Pajiesio kaimo) diplominis darbas 1951 m. (dingęs, naudotasi išrašais).

Gaũrė PŽR (12 *km* į r. nuo Tauragė̃s) – stud. L. Urbutytė.

Geistaraĩ (Didvyžiaĩ) VAK (9 *km* į š. nuo Vilkavìškio) – žr. **Vilkavìškis.**

Gel̃gaudiškis VAK (13 *km* į r. nuo Jùrbarko) – LKŽ.

Gélvonai RAŠ – K. Morkūno (iš Kulniškių kaimo, 7 *km* į š.) diplominis darbas 1954 m., fil. m. kandidato disertacija 1961 m. ir straipsniai LKK III 5–56, MAD 1959 2 191–201. Juose yra nemaža duomenų iš Mùsninkų, Pabáisko, Širvintų̃ ir kt. šios tarmės vietų.

Gervė̃čiai RAV – Arumos Lit. Mund. 7–18, 54–61, stud. R. Laurinavičius, V. Petrikaitė (Ped. I-tas), autoriaus 1948 ir 1954 m. užrašyti tekstai.

Gervìniai PŽR – G. Vitkauskaitės diplominis darbas 1958 m.

Giedraĩčiai RAŠ/RAU – stud. I. Steponavičiūtė.

Gir̃diškė PŽV (10 *km* į š.-v. nuo Skaudvìlės) – žr. **Laũkuva.**

Girdžiaĩ VAK (10 *km* į š. nuo Jùrbarko) – L. Petraitytės (iš Jokūbáičių kaimo, 2 *km* į r.) diplominis darbas 1950 m.

Gir̃kalnis VAŠ (10 *km* į p.-r. nuo Raséinių) – stud. Č. Kalenda.

Gižaĩ VAK (10 *km* į š.-v. nuo Kapsùko) – LKŽ, žr. **Vilkavìškis.**

Grìškabūdis VAK – stud. M. Bieliauskaitė, Budzinskaitė, I. Ledas, žr. **Vilkavìškis.**

Gruzdžiaĩ VAŠ (12 *km* į p.-r. nuo Šakýnos) – stud. V. Bičkūnaitė.

Grū̃žiai RAP (8 *km* į p. nuo Vaškų̃) – LKŽ, stud. A. Trasauskaitė.

Ignalinà RAV (miestas prie Palū̃šės) – E. Strazdaitė.

Ylakiaĩ ŠŽT – stud. I. Juočytė.

Ilguvà VAK (5 *km* į p.-r. nuo Veliuonõs) – LKŽ.

Ìšlaužas VAK (11 *km* į p. nuo Garliavõs) – žr. **Vilkavìškis.**

Janãpolė ŠŽT/PŽV (10 *km* į š. nuo Var̃nių) – žr. **Laũkuva.**

Jankaĩ VAK (14 *km* į r. nuo Grìškabūdžio) – žr. **Vilkavìškis.**

Jíestrakis VAK (16 *km* į v. nuo Príenų) – žr. **Vilkavìškis.**

Jiẽznas VAK – stud. M. Minkauskaitė, B. Sodaitytė.

Johámpolė PŽR (15 *km* į r. nuo Kel̃mės) – stud. N. Tamutytė (Ped. I-tas).

Jonavà VAŠ-RAP – autoriaus 1959 m. užrašyti tekstai.

Joniškė̃lis RAP (tarp Jùkiškių ir Pãsvalio) – Gerulio LiDi 54–65, LKŽ.

Jõniškis VAŠ – stud. A. Kepalaitė, V. Kutkevičius, V. Mačiulytė, St. Muižė, taip pat Jõniškio I ir II vid. mokyklų mokytojai ir mokiniai.

Jotáiniai RAP (13 *km* į v. nuo Raguvõs) – Ž. Urbanavičiūtė Kalbotyra IX 209–211.

Judrė́nai ŠŽK (14 *km* į v. nuo Kvė̃darnos) – LKŽ.

Jùkiškiai RAP – J. Malakausko diplominis darbas 1964 m.

Juodaũsiai – žr. **Ukmergė̃.**

Jùrbarkas VAK – E. Šopaitytės-Grinaveckienės (iš Klišių̃ kaimo) diplominis darbas 1952 m., fil. m. kandidato disertacija 1956 m. ir straipsniai LKK I 119–175, II 177–184, III 161–175 ir MAD 1961 1 129–136, 2 233–241, 1962 2 195–202. Juose yra nemaža duomenų ir iš kitų Mituvos upyno vietovių.

Jū̃žintaĩ RAU (13 *km* į v. nuo Dusetų̃) – V. Jasiulionio (iš Jurgiškių kaimo) diplominis darbas (leksika) 1959 m.

Kabė̃liai PA (6 *km* į v. nuo Musteĩkos) – stud. J. Zaliauskaitė-Jasinskienė, tekstai iš TD IV tomo.

Kaišiadórys VAK – D. Jacevičiūtės (iš Beištrakių kaimo, apie 10 *km* į v.) diplominis darbas 1950 m.

Kalesniñkai PA (12 *km* į v. nuo Eĩšiškių) – tekstai TD IV tome.

Kalnãlis ŠŽK – Pr. Kniūkštos (iš Barzdžių kaimo) 1959 m. ir G. Beniušytės 1960 m. diplominiai darbai.

Kalnùjai PŽR/VAK (7 *km* į p. nuo Raséinių) – stud. M. Martinaitis.

Kal̃tanėnai RAV – A. Jatulio (iš Kuklių̃ kaimo) diplominis darbas 1964 m.

Kaltinėnai PŽV (15 *km* į p.-r. nuo Laũkuvos) – žr. **Laũkuva.**

Kalvarijà VAK (15 *km* į š.-r. nuo Liubãvo) – stud. A. Salatkaitė, LKŽ.

Kamajaĩ RAU (13 *km* į p.-r. nuo Panemunė̃lio) – stud. A. Baltrūnaitė, V. Tumelionytė.

Kaniavà PA – M. Svirsko diplominis darbas 1954 m., kuriame aprašyta Bagóčių ir Slučiãjaus kaimų šnekta. Paties Kaniavõs kaimo (4 *km* į v. nuo Slučiãjaus) šnekta artimesnė Rudnios šnektai.

Kãpčiamiestis PA (12 *km* į p. nuo Veisiejų̃) – LKŽ, stud. V. Janulevičiūtė.

Kapsùkas VAK – stud. R. Karpauskaitė, V. Stočkūnaitė, I. Vaičiūnaitė, A. Žilinskaitė.

Kar̃klė VŽ (12 *km* į š. nuo Klaĩpėdos) – doc. Vl. Grinaveckio informacija, LKŽ.

Karklė̃nai PŽV – stud. N. Druktenytė.

Kar̃sakiškis RAP – A. Vidugirio (iš Velniakių̃ kaimo, 4 *km* į š.-r.) kursinis darbas Ped. I-te ir straipsnis LKK VII 187–191.

Kar̃tena ŠŽK (16 *km* į r. nuo Kretingõs) – stud. V. Drungilaitė.

Katýčiai VAK(Kl) (12 *km* į p.-r. nuo Ž. Naũmiesčio) – tekstai TD VII tome, doc. Vl. Grinaveckio informacija.

Kaũnas VAK – LKŽ.

Kaunatavà ŠŽT (10 *km* į š. nuo Luõkės) – žr. **Laũkuva.**

Kavárskas RAP – autoriaus 1954 m. užrašyti tekstai.

Kazlų̃ Rūdà VAK – stud. I. Bliuvaitė, A. Pupkis, autoriaus 1951 m. užrašyti tekstai.

Kėdáiniai VAŠ-RAP (11 *km* į p.-r. nuo Dotnuvõs) – LKŽ.

Kel̃mė PŽR – stud. G. Mizaraitė, Vl. Paulavičius, A. Vilkienė.

Kernavė̃ RAŠ/PA (8 *km* į p. nuo Mùsninkų) – LKŽ.

Ketùrvalakiai VAK (12 *km* į v. nuo Kapsùko) – žr. **Vilkavìškis.**

Kiaunoriaĩ PŽR (20 *km* į š.-r. nuo Kel̃mės) – žr. **Laũkuva.**

Kybártai VAK – stud. M. Švabaitė, žr. **Vilkavìškis.**

Kietãviškės PA (14 *km* į v. nuo Vievio) – LKŽ.

Kintaĩ VŽ (17 *km* į š.-v. nuo Šilùtės) – žr. **Laũkuva.**

Kirdeĩkiai RAU (7 *km* į š. nuo Liñkmenų) – stud. V. Gaižutytė.

Klaĩpėda VŽ – LKŽ, tekstai TD VII tome.

Klýkoliai ŠŽT – stud. E. Šiurkutė.

Klóvainiai RAP (7 *km* į p.-v. nuo Jùkiškių) – stud. J. Urbonaitė.

K.Naũmiestis VAK – K. Būgos raštai, stud. A. Taujinskaitė.

Krãkės VAŠ-RAP – stud. A. Laurinavičius, R. Simonaitis.

Krãžiai PŽR (17 *km* į p.-v. nuo Kel̃mės) – LKŽ, žr. **Laũkuva.**

Krekenavà RAP – stud. V. Adomaitytė, Č. Cemnolonskis, E. Giedraitytė.

Kretingà ŠŽK – J. Aleksandravičiaus (iš Dupulčių kaimo, į r.) diplominis darbas 1949 m., fil. m. kandidato disertacijos rankraštis 1959 m. ir straipsniai PID VIII 107–141, LKK I 97–106, Kalbotyroje IX 101–115, X 115–128. Juose yra nemaža duomenų iš Darbė̃nų, Kar̃tenos, Palangõs ir kt. šios tarmės vietovių.

Krinčìnas RAP (9 *km* į š.-r. nuo Pãsvalio) – LKŽ.

Krókialaukis VAK/PA (9 *km* į š.-r. nuo Sim̃no) – LKŽ.

Krúonis VAK (19 *km* į š. nuo Jiẽzno) – stud. A. Zuzevičiūtė.

Kruopiaĩ VAŠ (11 *km* į š.-v. nuo Šakýnos) – žr. **Šakýna.**

Kùktiškės RAU – E. Valiulytės diplominis darbas 1958 m.

Kuliaĩ ŠŽK – mokyt. J. Tarvydas.

Kulvà VAŠ-RAP (8 *km* į š.-v. nuo Jonavõs) – Gerulio LiDi 47–53.

Kùpiškis RAK – Gerulio LiDi 93–106, K. Jurėno diplominis darbas (leksika) 1960 m., stud. V. Baltrėnas, J. Latvytė, Ir. Lauciūtė, A. Petrulis.

Kuprēliškis RAK (16 *km* į š.-r. nuo Vabalniñko) – stud. A. Jackūnaitė.

Kurkliaĩ RAA (10 *km* į r. nuo Kavársko) – stud. L. Juškaitė.

Kuršė́nai PŽV – V. Vitkausko diplominis darbas 1958 m. ir straipsniai LKK III 61–76, IV 157–165, VI 269–273.

Kuršių Neringa žr. **Nidà**.

Kùrtuvėnai PŽV / PŽR (11 *km* į r. nuo Šáukėnų) – LKŽ.

Kvė̃darna PŽV – K. Jauniaus raštai (ir jo duomenys K. Būgos raštuose), žr. **Laũkuva**.

Labanóras RAU (15 *km* į v. nuo Kal̃tanėnų) – LKŽ, stud. R. Urbonas.

Laĩžuva ŠŽT (17 *km* į š. nuo Viekšnių̃) – K. Būgos raštai, LKŽ.

Laũkuva PŽV – Vl. Grinaveckio (iš Šiaũduvos kaimo, keli *km* į p.-r.) diplominis darbas 1952 m., fil. m. kandidato disertacija 1956 m. ir straipsniai LKK I 109–117, IV 117–134, Kalbotyroje VI 37–61, IX 62–97, PID III 161–173, XI 41–110. Juose yra daug duomenų iš Var̃nių, Švė̃kšnos, Gar̃damo, Šilãlės, Ž. Naũmiesčio, Pajū́rio, Kvė̃darnos ir kt. žemaičių tarmės vietų. Taip pat pasinaudota daktaro disertacijos rankraščiu.

Lazdìjai PA (8 *km* į p.-r. nuo Rudaminõs) – stud. A. Kizevičius, V. Marcinkevičius, B. Zubrickaitė.

Lazū́nai RAV – K. Būgos raštai ir rankraščiai, Arumos Lit. Mund. 31–40, 65–68, J. Senkus MAD 1958 1 183–193, LKK II 215–230.

Leckavà ŠŽT (10 *km* į p.-r. nuo Pìkelių) – stud. J. Dermontas.

Léipalingis PA – B. Savukyno (iš Čivonių̃, 7 *km* į š.-v.) diplominis darbas 1955 m.

Lekė́čiai VAK (10 *km* į p.-v. nuo Vilkijõs) – žr. **Vilkavìškis**.

Leliū́nai RAU (13 *km* į p.-v. nuo Utenõs) – stud. V. Jakštonytė.

Lė̃nas RAP (pusiaukelėje tarp Síesikų ir Raguvõs) – LKŽ.

Lenkìmai ŠŽK (17 *km* į p.-v. nuo Skuõdo) – LKŽ.

Lyduõkiai RAA (12 *km* į r. nuo Ukmergė̃s) – stud. V. Bačius, Ir. Navikaitė.

Lýduvėnai PŽR (10 *km* į p.-v. nuo Šìluvos) – LKŽ.

Líeplaukė ŠŽT (9 *km* į v. nuo Telšių̃) – žr. **Laũkuva**.

Lygumaĩ RAP (23 *km* į š.-r. nuo Šiaulių̃) – LKŽ.

Liñkmenys RAV – J. Kardelytės diplominis darbas 1953 m., fil. m. kandidato disertacija 1961 m. ir straipsniai LKK I 181–187, II 165–176, Kalbotyroje II 5–31, III 7–25.

Linkuvà RAP – E. Rusinaitės diplominis darbas 1952 m. (dingęs, naudotasi išrašais).

Liškiavà PA (pusiaukelėje tarp Drùskininkų ir Merkìnės) – LKŽ, stud. J. Balčius.

Liubãvas VAK – S. Varnagirio (iš Kalnėnų kaimo, 2 *km* į š.) diplominis darbas 1962 m.

Liudvinãvas VAK (9 *km* į p. nuo Kapsùko) – fil. m. kand. J. Kabelka, LKŽ.

Lukšiaĩ VAK (8 *km* į r. nuo Šakių̃) – stud. V. Dailidaitė, A. Naujokaitis.

Luõkė ŠŽT – V. Kerpauskytės (iš Paliepių kaimo, 3 *km* į p.-v.) diplominis darbas 1961 m.

Máišiagala RAV – autoriaus 1951 m. užrašyti tekstai.

Marcinkónys PA – K. Būgos raštai, autoriaus 1955 m. užrašyti tekstai, stud. B. Esterytė.

Mažeĩkiai ŠŽT (miestas 7 *km* į š.-r. nuo Tirkšlių̃) – žr. **Tirkšliaĩ**.

Merkìnė PA – stud. V. Lučkauskas, E. Sidaravičiūtė.

Meteliaĩ PA (13 *km* į p.-r. nuo Sim̃no) – A. Mikalauskas.

Mielagė̃nai RAV – stud. D. Bajorūnienė, L. Stanevičius, tekstai TD IV tome.

Míežiškiai RAP – J. Šukys LKK II 151–163, V 175–182, VI 275–285.

Miroslãvas PA (13 *km* į p.-v. nuo Alytaũs) – stud. V. Labulis.

Molė̃tai RAU – stud. S. Budrytė, L. Šikaitė, autoriaus 1955 m. užrašyti tekstai.

Mósėdis ŠŽK – K. Būgos raštai, B. Rokaitė LKK IV 141–153, V 171–174.
Mùsninkai RAŠ – stud. J. Jadzevičius, žr. **Gélvonai.**
Musteikà PA – stud. J. Ilkevičiūtė (Ped. I-tas).
Naujãmiestis RAP (14 *km* į p.-v. nuo Pãnevėžio) – stud. D. Leščinskaitė.
Nemãkščiai PŽR (13 *km* į r. nuo Skaudvìlės) – stud. G. Butvilaitė, žr. **Laũkuva.**
Nemenčìnė RAV (20 *km* į š.-r. nuo Vìlniaus) – LKŽ.
Nemunáitis PA (12 *km* į p. nuo Alytaũs) – stud. A. Ulčinskaitė.
Nemunėlio Radvìliškis RAP – stud. B. Brazauskaitė.
Neringa žr. **Nidà.**
Nidà (VŽ?) – K. Morkūnas ir A. Sabaliauskas LKK II 131–148.
Nočià PA (tarp Kaniavõs ir Ródūnios) – A. Jonaitytės informacija, LKŽ, tekstai TD IV tome.
N. Ūtà VAK (pusiaukelėje tarp Daukšių̃ ir Príenų) – žr. **Vilkavìškis.**
Obẽliai RAU – stud. E. Mikulėnaitė, N. Norkūnas, D. Skvarnavičiūtė.
Õnuškis PA (9 *km* į š.-r. nuo Dusmenų̃) – LKŽ.
Pabáiskas RAŠ (8 *km* į p. nuo Ukmergė̃s) – stud. V. Jakštaitė, žr. **Gélvonai.**
Pabéržė RAŠ/RAV (15 *km* į p. nuo Giedraĩčių) – LKŽ.
Pagė̃giai VAK(Kl) – LKŽ, tekstai TD VII tome.
Pagiriaĩ VAŠ-RAP (11 *km* į š.-v. nuo Šiesikų) – stud. G. Railaitė, St. Venskevičius.
Pãgramantis PŽR – Joniko PT.
Pajū́ris PŽV (11 *km* į p.-v. nuo Šilãlės) – žr. **Laũkuva.**
Pakapė̃ PŽR/VAŠ (20 *km* į p. nuo Šiaulių̃) – stud. R. Ozolas.
Pãkražantis PŽR (12 *km* į p.-v. nuo Kelmės) – stud. E. Bogušaitė, J. Levickas.
Pakrúojis RAP (14 *km* į v. nuo Jùkiškių) – stud. E. Šimkūnaitė.
Palangà ŠŽK (12 *km* į v. nuo Kretingõs) – stud. G. Kubiliūtė, žr. **Kretingà.**
Palė̃venė RAK – A. Sriubikytės (iš Karaliūnų kaimo) diplominis darbas 1951 m.
Palómenė PA – Č. Grendos (iš Klūsų kaimo, 2 *km* į r.) diplominis darbas 1957 m.
Palū́šė RAV – E. Mačiulytės (iš Pãbalčio kaimo) diplominis darbas 1958 m.
Pandėlỹs RAK – B. Dačiulio (iš Buivėnų kaimo) 1957 m. ir R. Balaišytės 1960 m. diplominiai darbai.
Panemunė̃lis RAA – M. Mulvinaitės (iš Vėbriškių kaimo) diplominis darbas 1961 m.
Panevėžỹs RAP – Gerulio LiDi 35–46, S. Kabelytė, stud. A. Zakarevičiūtė.
Papìlė ŠŽT – stud. G. Dimavičiūtė, A. Gudintaitė, S. Lukienė.
Papilỹs RAK – O. Trečiokaitės (iš Smaliečių kaimo, 5 *km* į p.-v.) diplominis darbas 1963 m.
Paringỹs RAV (9 *km* į š.-v. nuo Mielagė́nų) – LKŽ, tekstai TD IV tome.
Pasvalỹs RAP – V. Velžytės diplominis darbas 1953 m.
Pašvitinỹs RAP – J. Bilevičiaus (iš Šiaudinių kaimo, 5 *km* į š.-r.) diplominis darbas 1956 m.
Pãvandenė PŽV (tarp Vařnių ir Ùžvenčio) – žr. **Laũkuva.**
Pelesà PA – LKŽ, tekstai TD IV tome.
Perlojà PA (10 *km* į v. nuo Varėnõs) – LKŽ.
Pìkeliai ŠŽT – stud. L. Lenkauskas, žr. **Tirkšliaĩ.**
Pìlviškiai VAK (tarp Vilkavìškio ir Kazlų̃ Rūdõs) – stud. V. Račkaitis, žr. **Vilkavìškis.**
Plãteliai ŠŽT (18 *km* į r. nuo Kalnãlio) – LKŽ.
Plikiaĩ VŽ (14 *km* į š.-r. nuo Klaĩpėdos) – D. Gargasaitė LKK III 87–89.
Plùngė ŠŽK – stud. A. Šerniūtė.
Pociūnė̃liai VAŠ-RAP (tarp Dotnuvõs ir Šeduvõs) – LKŽ.
Príekulė VŽ – tekstai TD VII tome, rašytoja I. Simonaitytė.

Prienai VAK – stud. V. Ardžiūnas, M. Katiliūtė, T. Ramanauskaitė.

Pùmpėnai RAP (15 *km* į p. nuo Pãsvalio) – stud. A. Račys, A. Vasiliauskaitė.

Punià VAK (12 *km* į p. nuo Jiẽzno) – stud. M. Makaveckaitė (Ped. I-tas).

Pùnskas PA – A. Uzdilos (iš Kreivėnų kaimo) diplominis darbas 1963 m.

Pùšalotas RAP (18 *km* į p.-r. nuo Jùkiškių) – stud. G. Tamošiūnaitė.

Radvìliškis VAŠ-RAP (17 *km* į š.-v. nuo Šeduvõs) – stud. V. Čelutkaitė, J. Lazauskas, E. Krakauskas.

Raguvà RAP – E. Žvirblytės 1954 m. ir A. Trečiokaitės 1958 m. diplominiai darbai.

Ramaškónys PA – autoriaus 1948 m. užrašyti tekstai, J. Šukys LKK III 177–187.

Ramýgala RAP (17 *km* į r. nuo Krekenavõs) – stud. A. Liberytė, V. Masiokaitė, V. Šalučkaitė.

Raséiniai PŽR – stud. J. Jasiulis.

Rãtnyčia PA (4 *km* į p.-r. nuo Drùskininkų) – LKŽ.

Raudė̃nai ŠŽT (15 *km* į v. nuo Kuršė̃nų) – stud. J. Budrytė.

Raudóndvaris VAK (keli *km* į v. nuo Kaũno) – LKŽ.

Raudõnė VAK (10 *km* į v. nuo Veliuonõs) – D. Nikšaitė.

Rietãvas ŠŽK – A. Paulauskas (Ped. I-tas).

Rimšẽ RAV – V. Cicėnaitės-Petkevičienės (iš Bieniūnų kaimo, 3 *km* į r.) diplominis darbas 1953 m. (dingęs, naudotasi išrašais).

Ródūnia PA – Brocho Zum lit., tekstai TD IV tome.

Rõkiškis RAU – F. Raišio diplominis darbas (leksika) 1959 m.

Rudaminà PA – E. Mikalauskaitė „Pakapsės dzūkų tarmės fonetika" (diplominis darbas, rankraštis U-to bibliotekoje) 1933 m., straipsnis LKK I 85–95.

Rudnià PA – stud. A. Verbickaitė (Ped. I-tas), B. Vėlyvytė.

Rum̃šiškės VAK (tarp Kaũno ir Kaišiadorių̃) – LKŽ.

Rùsnė VŽ (9 *km* į p.-v. nuo Šilùtės) – stud. A. Surgailis.

Sakuõčiai VŽ (12 *km* į p. nuo Príekulės) – žr. **Laũkuva**.

Sãlakas RAU – stud. Šeduikytė, A. Tumėnaitė.

Salãmiestis RAK (11 *km* į p.-r. nuo Vabalniñko) – stud. K. Vosylytė.

Salantaĩ ŠŽK (keli *km* į š. nuo Kalnãlio) – A. Salio (iš Rekė̃tės kaimo) raštai, Gerulio LiDi 10–11, V. Būda.

Saldùtiškis RAU (tarp Kùktiškių ir Liñkmenų) – stud. V. Pumputytė.

Salõčiai RAP (15 *km* į š.-r. nuo Vaškų̃) – stud. R. Buišaitė.

Sãlos RAA (9 *km* į š. nuo Adomýnės) – LKŽ.

Sasnavà VAK (tarp Kapsùko ir Kazlų̃ Rūdõs) – stud. K. Ambrasas.

Saũgos VŽ (tarp Príekulės, Šilùtės ir Švė̃kšnos) – tekstai iš TD VII, žr. **Laũkuva**.

Sedà ŠŽT – stud. L. Jurgutytė.

Seirìjai PA (17 *km* į š. nuo Léipalingio) – stud. A. Bukleris.

Sẽla RAU (15 *km* į r. nuo Kùktiškių) – stud. B. Mačiulis (Ped. I-tas).

Sėlẽniai ŠŽK (7 *km* į p.-r. nuo Kalnãlio) – O. Salytės diplominis darbas 1956 m.

Serẽdžius VAK (tarp Veliuonõs ir Vilkijõs) – Gerulio LiDi 29–34, stud. N. Baltrušaitytė, N. Danaitytė.

Síesikai RAP – R. Vitaitės (gim. Peslių, gyvenusios Padubilčių, Petronių, Mikinų kaimuose) diplominis darbas 1961 m.

Sim̃nas PA – B. Tamulytės (iš Kalesnýkų kaimo, 5 *km* į p.) diplominis darbas 1960 m.

Sintautaĩ VAK (9 *km* į p. nuo Šakių̃) – doc. J. Pikčilingis, žr. **Vilkaviškis**.

Skaistgirỹs VAŠ (10 *km* į p.-r. nuo Žagãrės) – A. Jonaitytė LKK III 79–85, žr. **Šakýna**.

Skãpiškis RAK – E. Širvinskaitės-Eidukaitienės (iš Totoriškių-Švedùkalnio, 2 *km* į š.-v.) diplominis darbas 1956 m. ir straipsnis Kalbotyroje IX 50–61.

Skaudvìlė PŽR – stud. S. Akramaitė, J. Aputis, P. Bertašiūtė, St. Skrodenis.

Skir̃snemunė VAK (9 *km* į r. nuo Jùrbarko) – stud. L. Gailiūtė.

Skudùtiškis RAU (12 *km* į š.-r. nuo Aluntõs) – stud. D. Karaliūtė.

Skuõdas ŠŽT – LKŽ.

Slavìkai VAK (15 *km* į p. nuo Jùrbarko) – LKŽ.

Smaliniñkai VAK(Kl) (13 *km* į v. nuo Jùrbarko) – LKŽ, E. Grinaveckienė LKK V 161–165.

Smilgiai RAP (18 *km* į š.-r. nuo Šeduvõs) – stud. J. Eidrigevičiūtė.

Subãčius RAK (11 *km* į p.-v. nuo Kar̃sakiškio) – Pr. Skardžiaus raštai, Gerulio LiDi 66–76, LKŽ.

Sudárgas VAK (11 *km* į p.-v. nuo Jùrbarko) – LKŽ.

Sudeĩkiai RAU (11 *km* į š.-r. nuo Utenõs) – stud. O. Pakalnytė, L. Surgailaitė.

Survìliškis VAŠ-RAP (tarp Dotnuvõs ir Krekenavõs) – A. Žirgulys „Surviliškio tarmė. Fonetinis aprašas" (diplominis darbas, rankraštis U-to bibliotekoje) 1939 m., stud. R. Kiburytė.

Suvainìškis RAK (17 *km* į š. nuo Pándėlio) – LKŽ.

Svėdasaĩ RAA – V. Valuntos (iš Šlapiašilio kaimo, 3 *km* į p.) diplominis darbas 1955 m.

Šakiaĩ VAK – stud. N. Masteikaitė, žr. **Vilkavìškis.**

Šakýna VAŠ – A. Jonaitytės diplominis darbas 1953 m., fil. m. kandidato disertacija 1962 m. ir straipsniai LKK II 109–129, III 79–85, 91–110, MAD 1960 1 151–161. Juose yra nemaža duomenų iš Auksučių, Kruopių, Skaĩstgirio, Žagãrės ir kt. artimesnių vietovių.

Šašuõliai RAA (16 *km* į p.-r. nuo Ukmergẽs) – stud. St. Bačiulis.

Šãtės ŠŽT (12 *km* į r. nuo Mósėdžio) – LKŽ, žr. **Laũkuva.**

Šáukėnai PŽV – M. Jarutytės (iš Láikšių kaimo, keli *km* į p.) diplominis darbas 1950 m., A. Rosinas, stud. B. Rasiukevičiūtė (Ped. I-tas).

Šaũkotas VAŠ – L. Indaitė-Bačiūnienė.

Šeduvà RAP – A. Petraitytės (iš Baukų̃ kaimo) diplominis darbas 1954 m.

Šẽta VAŠ-RAP – stud. R. Juzonytė (Ped. I-tas), A. Pakštytė.

Šiaulė̃nai VAŠ (12 *km* į š. nuo Šaũkoto) – stud. N. Jasaitytė, Z. Jurgauskaitė.

Šiauliaĩ VAŠ – Em. Brazaitės (iš Lieporių̃ kaimo) diplominis darbas 1950 m., Gerulio LiDi 21–28.

Šilãlė PŽV – stud. N. Stulgaitė, žr. **Laũkuva.**

Šilavótas VAK (13 *km* į š.-v. nuo Príenų) – stud. K. Aleksynas, O. Siaurusevičiūtė.

Šilùtė VŽ/VAK(Kl) – LKŽ, tekstai TD VII tome.

Šiluva PŽR/VAŠ – stud. Stankevičiūtė.

Šimónys RAK (12 *km* į v. nuo Adomỹnės) – stud. S. Juodviršienė.

Šìrvintos RAŠ (13 *km* į š.-r. nuo Mùsninkų) – žr. **Gélvonai.**

Šiupỹliai VAŠ (16 *km* į p. nuo Šakýnos) – žr. **Šakýna.**

Šunskaĩ VAK (11 *km* į š. nuo Kapsùko) – žr. **Vilkavìškis.**

Švė̃kšna PŽV – Gerulio LiDi 12–20, žr. **Laũkuva.**

Švenčiónys RAV (miestas 11 *km* į r. nuo Dotinė̃nų) – LKŽ, stud. V. Saulis.

Šveñtežeris PA (14 *km* į p.-r. nuo Rudaminõs) – LKŽ.

Tauragė̃ PŽR – stud. D. Skarbaliūtė-Daunoravičienė, fil. m. kand. J. Stonys.

Taurãgnai RAU (11 *km* į š.-r. nuo Kùktiškių) – K. Gaivenio diplominis darbas (leksika) 1959 m.

Telšiaĩ ŠŽT – stud. P. Kačinskytė.

Tirkšliaĩ ŠŽT – A. Girdenio (iš Lėtẽnių kaimo, 2 *km* į r.) diplominis darbas 1962 m. ir straipsniai Kalbotyroje IV 141–150, VI 29–36. Yra duomenų iš Mažeĩkių, Pìkelių ir kt. šios tarmės vietovių.

Týtuvėnai VAŠ (9 *km* į š. nuo Šìluvos) – LKŽ.

Traũpis RAP (11 *km* į p.-r. nuo Raguvõs) – stud. N. Skaržauskaitė, J. Tidikis.

Trýškiai ŠŽT (tarp Telšių̃ ir Kuršė́nų) – stud. T. Daržinskaitė.

Troškū́nai RAP/RAA (17 *km* į r. nuo Raguvõs) – stud. D. Baltakytė, P. Masilionis, K. Ragauskas, D. Ribokas.

Truskavà RAP (16 *km* į p.-r. nuo Krekenavõs) – LKŽ.

Tvẽrai ŠŽK (tarp Rietãvo ir Vaĩnių) – LKŽ, žr. **Laũkuva.**

Tverẽčius RAV – Otrembskio Tv. t. I, III, stud. Pivoriūnaitė, L. Savickaitė.

Ū̃drijà VAK/PA (14 *km* į š.-v. nuo Alytaũs) – LKŽ.

Ukmergė̃ RAP/RAŠ – daugiausia duomenų imta iš autoriaus gimtinės – Juodaũsių (RAA tarmė), 3 *km* į r. nuo Ukmergė̃s.

Uogìniai RAK – J. Povilonytės diplominis darbas 1954 m.

Utenà RAU – stud. A. Gaižutis, B. Šimkūnaitė, S. Šukytė, R. Trimonis.

Užpãliai RAU (14 *km* į r. nuo Svėdasų̃) – stud. A. Merkytė, V. Viliūnas.

Ùžventis PŽV – stud. Z. Usačiovienė, žr. **Laũkuva.**

Vabalniñkas RAU(V) – stud. G. Varnaitė.

Vadaktaĩ ir **Vadaktė̃liai** RAP (12 *km* į š.-v. nuo Krekenavõs) – mokyt. J. Vaičiūnas.

Vadõkliai RAP (13 *km* į p.-v. nuo Raguvõs) – stud. J. Ruzas.

Vadžgirỹs VAK (15 *km* į r. nuo Eĩržvilko) – stud. K. Stoškus.

Vainùtas PŽR (10 *km* į r. nuo Ž. Naũmiesčio) – žr. **Laũkuva.**

Vajasìškis RAU (8 *km* į r. nuo Daũgailių) – LKŽ.

Valkininkai PA – tekstai TD IV tome, LKŽ.

Varėnà PA – LKŽ, autoriaus 1955 m. užrašyti tekstai.

Varenãvas PA (miestas prie Ramaškonių̃) – LKŽ.

Vaĩniai PŽV – stud. V. Daujotytė, žr. **Laũkuva.**

Vaškaĩ RAP – V. Matuzaitės diplominis darbas 1950 m., stud. J. Stanislovaitis.

Vegẽriai ŠŽT (9 *km* į š.-r. nuo Klýkolių) – žr. **Laũkuva.**

Veisiejaĩ PA – J. Šukytės (iš Gudelių kaimo) diplominis darbas 1951 m.

Veivìržėnai ŠŽK (10 *km* į š. nuo Švė́kšnos) – LKŽ.

Veliuonà VAK – stud. D. Adomaitytė, S. Budrytė (Ped. I-tas), E. Kirmonaitė.

Velžỹs RAP (3–4 *km* į p.-r. nuo Pãnevėžio) – LKŽ.

Vẽpriai RAP (16 *km* į p.-v. nuo Ukmergė̃s) – autoriaus 1962 m. užrašyti tekstai.

Vidiškiai RAP (9 *km* į š.-r. nuo Ukmergė̃s) – Ž. Urbanavičiūtė Kalbotyra IV 154–156.

Vidùklė PŽR (10 *km* į š.-v. nuo Gervìnių) – stud. E. Barčaitė, Z. Pocius, J. Pociūtė.

Viekšniaĩ ŠŽT – A. Ružės (iš Svirkančių kaimo, 5 *km* į p.) diplominis darbas 1956 m.

Víešintos RAK (tarp Kùpiškio ir Anykščių̃) – stud. S. Šinkūnas.

Viešvilė̃ VAK(Kl) (24 *km* į v. nuo Jùrbarko) – W. Fenzlau Die deutschen Formen der litauischen Orts- und Personennamen des Memelgebiets. Haale/Saale 1936.

Víevis PA – LKŽ.

Vilkavìškis VAK – J. Senkaus (iš Geistarų̃-Didvyžių̃, 9 *km* į š.) fil. m. kandidato disertacija 1955 m. ir straipsniai LKK III 133–158, MAD 1958 2 127–143, 1959 2 167–174, 177–188, 1960 1 125–149, 2 157–170, 1961 1 105–126, 1962 2 205–215. Juose yra daug duomenų iš kitų vakarų aukštaičių kauniškių tarmės vietovių.

Vilkijà VAK – stud. D. Štilpaitė.

Vilkýškiai VAK(Kl) (15 *km* į r. nuo Pagėgių) – Lesk.-Brugm. 3–82.
Vìšakio Rūdà VAK (9 *km* į š.-v. nuo Kazlų̃ Rūdõs) – žr. **Vilkavìškis**.
Vištýtis VAK (22 *km* į p. nuo Kybártų) – žr. **Vilkavìškis.**
Výžuonos RAU (12 *km* į r. nuo Debeĩkių) – stud. S. Jankauskaitė.
Zarasaĩ RAU – autoriaus 1960 m. užrašyti tekstai.
Zíetela (į p. nuo PA) – K. Būgos raštai ir rankraščiai, Arumos Lit. Mund. 41–53, 68–75, Stango Zas., autoriaus 1955 m. užrašyti tekstai, A. Vidugirio fil. m. kandidato disertacija 1961 m. ir straipsniai LKK II 195–212, 239–245, III 113–131, MAD 1961 2 219–230.
Žagãrė VAŠ – žr. **Šakýna.**
Žarė̃nai ŠŽT (17 *km* į p. nuo Telšių̃) – LKŽ.
Žãsliai PA – B. Švenčionytės (iš Budnikų–Ilgakiemio, 3–4 *km* į v.) diplominis darbas 1956 m.
Žeimė̃lis RAP – stud. R. Liučvaitytė, D. Mašalaitė, V. Vizgirda.
Žélva RAŠ (tarp Ukmergė̃s ir Molėtų) – LKŽ.
Žemaĩtkiemis RAA (15 *km* į š.-r. nuo Ukmergė̃s) – autoriaus 1961 m. užrašyti tekstai.
Žemãlė ŠŽT (9 *km* į v. nuo Tirkšlių̃) – žr. **Tirkšliaĩ**
Židìkai ŠŽT (12 *km* į š.-r. nuo Ylakių̃) – LKŽ, doc. V. Urbutis.
Žiežmãriai PA (7 *km* į p. nuo Kaišiadorių̃) – LKŽ.
Žilinaĩ PA (11 *km* į p.-r. nuo Dusmenų̃) – stud. J. Laurinavičius.
Žióbiškis RAU (12 *km* į š.-v. nuo Rõkiškio) – stud. D. Kairys.
Ž. Kalvarijà ŠŽT (10 *km* į p. nuo Sedõs) – LKŽ.
Ž. Naũmiestis PŽV/PŽR – stud. V. Jončaitė, žr. **Laũkuva.**
Žviñgiai PŽR (16 *km* į p.-v. nuo Šilãlės) – LKŽ.

SUTRUMPINIMAI

acc. = accusativus, galininkas.
act. = activum, veikiamosios rū́šies.
adess. = adessivus, esamàsis pãšalio vietininkas.
adv. = adverbium, príeveiksmis.
all. = allativus, einamàsis pãšalio vietininkas.
APh = Archivum Philologicum I–VIII. Kaunas, 1930–1939.
Aruma Lit. Mund. = P. Arumaa Litauische mundartliche Texte aus der Wilnaer Gegend mit grammatischen Anmerkungen. Dorpat, 1930.
Aruma Unters. = P. Arumaa Untersuchungen zur Geschichte der litauischen Personalpronomina. Tartu, 1933.
AslPh = Archiv für slavische Philologie. Berlin, 1876tt.
BB = Beiträge zur Kunde der indogermanischen Sprachen. Göttingen, 1877tt.
Becenbergeris BGLS = Beiträge zur Geschichte der litauischen Sprache auf Grund litauischer Texte des XVI. und des XVII. Jahrhunderts von Dr. Adalbert Bezzenberger. Göttingen, 1877.
Becenbergeris LF = Litauische Forschungen. Beiträge zur Kenntnis der Sprache und des Volkstumes der Litauer. Von Adalbert Bezzenberger. Göttingen, 1882.
br. = baltarusių.
BrB (su biblijos teksto nurodymais) = Biblia tatai esti Wissas Schwentas Raschtas Lietuwischkai perguldítas per Janą Bretkuną Lietuwos Plebona Karaliaucziuie (1579–1590). I–VIII tomai. Naudotasi Vilniaus Universiteto fotokopija ir E. Kraštinaičio I–II tomų nuorašais.

Brochas Zum Lit. = O. Broch Zum Litauischen südlich von Vilna. Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap XIX 1–71 (1958).

BrP = Postilla Tatai esti Trumpas ir Prastas Ischguldimas Euangeliu...Per Jana Bretkuna... Karaliaucziuie 1591 (I ir II dalys).

Brugmanas Grundriß = K. Brugmann Grundriß der vergleichenden Grammatik der indogermanischen Sprachen. Straßburg, 1897tt.

BS = Balticoslavica I–III. Vilnius, 1933–1938.

BsP = Lietuviškos pasakos yvairios I–IV. Surinko Dr. J. Basanavičius. Chicago, 1903–1905.

Būga AiSt = K. Būga Aistiški studijai. Peterburgas, 1908.

Būga RR – K. Būga Rinktiniai raštai I–III. Sudarė Z. Zinkevičius. Vilnius, 1958–1961.

ChB = Biblia litewska Chylińskiego. Nowy testament. Tom II. Tekst wydali Czesław Kudzinowski, Jan Otrębski. Poznań, 1958.

comp. = gradus comparativus, aukštesnỹsis láipsnis.

cond. = conditionalis, tariamóji núosaka.

dat. = dativus, naudininñkas.

dažn. = dažniausiai.

DB = Budą Senowęs-Lëtuwiû Kalnienû ĩr Žámajtiû ĩszraszę ... Jokub's Łaukys (= S. Daukantas). Petropĩlie, 1845.

dial. = tarminė (ne literatūrinės kal̃bos) forma.

DK = M. Daukšos katekizmas 1595. Naudotasi E. Volterio perspausdintu tekstu: Литовский Катехизис Н. Даукши. По изданию 1595 года, вновь перепечатанный и снабженный объяснениями Э. Вольтером. Приложение к LIII-му тому Записок Имп. Академии Наук № 3, 1886 г.

DLK = Dabartinė lietuvių kalba. Straipsnių rinkinys. Vilnius, 1961.

DLKŽ = Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius, 1954.

Doričius Beitr. = A. Doritsch Beiträge zur litauischen Dialektologie. Tilsit, 1911.

DP = Daukšos Postilė. Fotografuotinis leidimas. Kaunas, 1926.

dual. = dualis, dvìskaita.

dz. = dzūkiška forma, t. y. su *c*, *dz* vietoj kitų lietuvių *t*, *d* arba *č*, *dž*.

Endzelynas GF = J. Endzelynas Baltų kalbų garsai ir formos. Vilnius, 1957.

Endzelynas Gr. = J. Endzelīns Latviešu valodas gramatika. Rīgā, 1951.

Endzelynas Лат. предл. = И. Эндзелин Латышские предлоги I–II. Юрьев, 1905–1906.

Endzelynas Сл.-балт. эт. = И. Эндзелин Славяно-балтийские этюды. Харьков, 1911.

Endzelynas Spr. val. = J. Endzelīns Senprūšu valoda. Rīgā, 1943.

f. = femininum, móteriškosios giminẽs.

FBR = Filologu biedrības raksti I–XX. Rīgā, 1921–1940.

Frenkelis Balt. Spr. = E. Fraenkel Die baltischen Sprachen. Heidelberg, 1950.

Frenkelis LEW = E. Fraenkel Litauisches etymologisches Wörterbuch I–II. Heidelberg, 1962–1965.

Frenkelis Präpos. = E. Fraenkel Syntax der litauischen Postpositionen und Präpositionen. Heidelberg, 1929.

freq. = žr. praet. freq.

fut. = futurum, būsimàsis laĩkas.

gen. = genetivus, kilmininñkas.

Gerulis LiDi = G. Gerullis Litauische Dialektstudien. Leipzig, 1930.

GK = Gimtoji kalba. Kaunas, 1933–1940.

gr. = graikų.

Hermanas Lit. Stud. = E. Hermann Litauische Studien. Berlin, 1926.
ide. = indoeuropiečių.
IF = Indogermanische Forschungen. Strassburg, 1892tt.
ill. = illativus, einamàsis vidaũs viẽtininkas.
imper. = imperativus, liepiamóji núosaka.
inf. = infinitivus, bendratìs.
instr. = instrumentalis, įnagininkas.
Изв. = Известия отделения русского языка и словесности Императорской Академии Наук. Петроград, 1896tt.
Jablonskis RR = J. Jablonskis Rinktiniai raštai I–II. Sudarė J. Palionis. Vilnius, 1957–1959.
Jaun. = jaunosios kartos vartojama forma.
Jaunius Gr. = К. О. Явнис Грамматика литовского языка. Перевод К. К. Буги. Петроград, 1916.
Jaunius ПК = K. Jauniaus straipsniai apie lietuvių kalbos tarmes, išspausdinti leidinyje Памятная книжка Ковенской Губернии на 1891tt. г.
JD = Lietuviškos dainos. Užrašė Antanas Juška. Kazanė, 1880–1882. Tekstus paruošė A. Mockus. Vilnius, 1954 (skaitmenys rodo dainų numerius).
Jonikas PT = P. Jonikas Pagramančio tarmė. Kaunas, 1939.
JSvD = Lietuviškos svotbinės dainos, užrašytos Antano Juškos ir išleistos Jono Juškos. Sanktpeterburgas, 1883. Paruošė V. Maknys. Vilnius, 1955 (skaitmenys rodo dainų numerius).
Jurkšaitis Lit. März. = Litauische Märchen und Erzählungen. Aus dem Volke gesammelt und in verschiedenen Dialekten, vornehmlich aber im Galbraster Dialekt mitgeteilt von C. Jurkschat. Heidelberg, 1898.
Kalbotyra = Lietuvos TSR Aukštųjų mokyklų mokslo darbai. Kalbotyra I –...Vilnius, 1958tt.
kam. = kamienas, основа, Stamm.
Kapeleris Kaip sen. liet. gyv. = Kaip senẽji Lëtuvininkai gyveno. Aufzeichnungen...von Carl Capeller. Heidelberg, 1904.
KG = D. Klein Nawjos Giesmju Knigos...Karalauczuje, 1705.
KK = Kalbos kultūra I–...Vilnius, 1961tt.
KlpD = Klaipėdiškių dainos. Surinko Jonas Pakalniškis. Išleido A. Bruožis. Vilnius, 1908 (skaitmenys rodo dainų numerius).
KlvD = Prūsijos Lietuvių Dainos. Surinko...Vilius Kalvaitis. Tilžėje, 1905 (skaitmenys rodo puslapius).
KN = Kniga Nobaznistes Krikśćioniszkos...Kiedaynise...1653.
kt. = kiti.
Kuršaitis D.-l. Wb. = Deutsch-litauisches Wörterbuch von Friedrich Kurschat. 2 Teile. Halle a. S., 1870–1874.
Kuršaitis Gr. = Grammatik der litauischen Sprache von Dr. Friedrich Kurschat. Halle, 1876.
Kuršaitis L.-d. Wb. = Litauisch-deutsches Wörterbuch von Friedrich Kurschat. Halle a.S., 1883.
KZ = Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. Göttingen, 1852tt.
l. = lenkų.
la. = latvių.

Lesk.-Brugm. = Litauische Volkslieder und Märchen... Gesammelt von A. Leskien und K. Brugmann. Straßburg, 1882.

lie. = lietuvių.

lk. = literatūrinės (= bendrinės) kalbos forma, форма литературного языка, die Form der Gemeinsprache.

LK = Literatūra ir kalba I —... Vilnius, 1956tt.

LKGrK = Kai kurie lietuvių kalbos gramatikos klausimai. Straipsnių rinkinys. Vilnius, 1957.

LKK = Lietuvių kalbotyros klausimai I —... Vilnius, 1957tt.

LKRŽ = Lietuvių kalbos rašybos žodynas. Kaunas, 1948.

LKŽ = Lietuvių kalbos žodynas I —... Vilnius, 1941tt.

LM = Litauische Mundarten gesammelt von. A. Baranowski. Band I: Texte aus dem Weberschen Nachlass herausgegeben von Dr. Franz Specht. Leipzig, 1920. Band II: Grammatische Einleitung mit lexikalischen Anhang bearbeitet von. Dr. Franz Specht. Leipzig, 1922.

loc. = locativus, esamàsis vidaũs viẽtininkas.

lot. = lotynų.

LP = Lingua Posnaniensis I—... Poznań, 1949tt.

l. ret. = labai retai.

LT = Lietuvių tauta I—V. Vilnius, 1907—1936.

LŽTP = Lietuvių žvejų tarmė Prūsuose. Surašė J. Gerullis ir Chr. Stang'as. Kaunas, 1933 (= G. Gerullis, Chr. S. Stang Das Fischerlitauisch in Preussen. 1933).

m. = masculinum, výriškosios giminẽs.

MAD = Lietuvos TSR Mokslų Akademijos Darbai. Serija A. Vilnius, 1957tt.

Milkus Gr. = Anfangs=Gründe einer Littauischen Sprach-Lehre, worinn zwar die von dem jüngern Ruhig ehemals herausgegebene Grammatik zum Grunde gelegt, aber mit starken Zusätzen und neuen Ausarbeitungen verbessert und vermehrt worden von Christian Gottlieb Mielcke. Königsberg, 1800.

min. veik. = minėtas veikalas, opus citatum.

MLLG = Mitteilungen der Litauischen Litterarischen Geselschaft I—VI. Heidelberg, 1883—1912.

MP = Postilla Lietuwiszka Tatay est Izguldimas prastas...per Jokubą Morkuną...1600.

MT = Margarita Theologica...Lietuwischkai jra perguldita per Simona Waischnora... Karaliaucziuie 1600.

Mž = Mažvydas. Seniausieji lietuvių kalbos paminklai iki 1570 metams. Spaudai parūpino Dr. Jurgis Gerullis. Kaunas, 1922.

n. = neutrum, bevardės giminẽs.

nauj. = naujas žodis, nauja forma.

nom. = nominativus, vardininkas.

NS = Lietuvių dainos ir giesmės šiaur-rytinėje Lietuvoje Dr. A. R. Niemi ir kun. A. Sabaliausko surinktos. Annales Academiae scientiarum Fennicae. Ser. B. Tom. VI. 1911 (skaitmenys rodo dainų numerius).

Otrembskis Gr. = J. Otrębski Gramatyka języka litewskiego I—III. Warszawa, 1956—1965.

Otrembskis Tv. t. = J. Otrębski Wschodniolitewskie narzecze twereckie. Część I. Gramatyka. Kraków, 1934. Część III. Zapożyczenia słowiańskie. Kraków, 1932.

p. = puslapis, puslapiai.

pan. = panašiai.

partic. = participium, dalỹvis.

pass. = passivum, neveikiamosios rū̃šies.

permiss. = permissivus, geidžiamóji núosaka.
pers. = persona, asmuõ.
PID = Vilniaus Valstybinis pedagoginis institutas. Mokslo darbai III, VIII, IX. Vilnius, 1957, 1959, 1960.
PK = 1598 metų Merkelio Petkevičiaus Katekizmas. 2-s leidimas (fotografuotinis). Kaunas, 1939.
pl. = pluralis, daugìskaita.
Plakis Rok. gr. = Prof. J. Plāķa Leišu valodas rokas grāmata. Ievads, gramatika, teksti, vārdnīca un pielikums (prūšu teksti un vārdnīca). Rīgā, 1926.
plg. = palygink.
PLKGr = Pirmoji lietuvių kalbos gramatika. 1653 metai. Vilnius, 1957.
ppr. = paprastai.
pr. = prūsų.
praep. = praepositio, príelinksnis.
praes. = praesens, esamàsis laĩkas.
praet. = praeteritum, būtàsis kartìnis laĩkas.
praet. freq. = praeteritum frequentativum, būtàsis dažnìnis laĩkas.
prt. = particula, dalelýtė.
PS = Šyrwids Punktay sakimu (Punkty kazań) Teil I: 1629, Teil II: 1644 litauisch und polnisch mit kurzer grammatischer Einleitung herausgegeben von Dr. Franz Specht. Göttingen, 1929.
pvz. = pavyzdžiui.
p.že. = pietų̃ žemaĩčių.
r. = rusų, s.r. = senoji rusų (kalba).
refl. = verbum reflexivum, sángrąžinis veiksmãžodis, jo forma ar galūnė.
resp. = vok. respektive, atitinkamai, tai yra.
ret. = retai.
РФВ = Русский филологический вестник. Варшава, 1879 tt.
ryt. = rytų̃ aukštaĩčių.
RK = Katechismas Aba Pamokimas...Vntrukart iszspaustas Wilnivy 1605. Cituojama iš E. Sittig'o perspausdinto teksto: Der Polnische Katechismus des Ladezma und die Anonymus vom Jahre 1605 nach Krakauer Originalen...interlinear herausgegeben. Göttingen, 1929.
RR = žr. Būga RR ir Jablonskis RR.
Ruigis Gr. = Ph. Ruhig Anfangsgruende einer Littauischen Grammatick. Koenigsberg, 1747.
s. = senoji, pvz., s.r. — senoji rusų (kalba).
Salys Lkt = A. Salys Lietuvių kalbos tarmės su žemėlapiu. Vytauto Didžiojo Universitete skaityto kurso santrauka. Pataisytas ir papildytas leidimas. Tübingenas, 1946.
sen. = senosios kartos tevartojamas žodis ar forma.
sing. = singularis, vienãskaita.
Skardžius DA = Pr. Skardžius Daukšos akcentologija. Kaunas, 1935.
Skardžius ŽD = Pr. Skardžius Lietuvių kalbos žodžių daryba. Vilnius, 1943.
skr. = sanskrito.
sl. = slavų.
Slavočinskio giesmynas = S. M. Slavočinskis Giesmės tikėjimui katalickam priderančios 1646. Fotografuotinis leidimas. Paruošė Jurgis Lebedys. Vilnius, 1958.
SLK = Senoji lietuviška knyga. Pirmosios lietuviškos knygos 400 metų išleidimo sukakčiai paminėti. Kaunas, 1947.

Spruogis = И. Я. Спрогис Географический словарь древней жемойтской земли XVI столетия. Вильна, 1888.

Stangas Mažv. = Chr. S. Stang Die Sprache des litauischen Katechismus von Mažvydas. Oslo, 1929.

Stangas Verbum = Chr. S. Stang Das slavische und baltische Verbum. Oslo, 1942.

Stangas Zas. = Chr. S. Stang Die litauische Mundart von Zasėčiai im Gebiet von Wilna. — Norsk Tidsskrift for Sprogvidenskap XVIII (1958) 171—201.

St.balt. = Studi baltici. Roma, 1931tt.

superl. = gradus superlativus, aukščiáusiasis láipsnis.

Sutartinės = Sutartinės. Daugiabalsės lietuvių liaudies dainos I—III. Sudarė ir paruošė Z. Slaviūnas. Vilnius, 1958—1959 (skaitmenys rodo dainų numerius).

s.v. = sub voce, prie žodžio.

SzDi = Szyrwid Dictionarium trium lingvarum.

Šleicheris Gr. = A. Schleicher Litauische Grammatik. Prag, 1856.

Šleicheris Les. = A. Schleicher Litauisches Lesebuch und Glossar. Prag, 1857.

Špechtas LM = žr. LM.

š.že. = šiáurės žemaĩčių.

TD = Tautosakos darbai I—VII. Kaunas, 1935—1940 (prie pavyzdžių iš IV ir VII tomų skaitmenys rodo tekstų eilės numerį).

t.y. = tai yra.

t.p. = ta pati reikšmė, ten pat (toje pačioje šnektoje, tame pačiame puslapyje).

Trautmanas Apr. Spr. = Die altpreussischen Sprachdenkmäler...von Dr. Reinhold Trautmann. Göttingen, 1910.

t.t. = taip toliau.

tt. = ir tolimesni (puslapiai, paragrafai, tomai, metai).

TŽ = Tauta ir žodis I—VII. Kaunas, 1923—1931.

UD = Vilniaus Valstybinio V. Kapsuko v. universiteto Istorijos-filologijos fakulteto mokslo darbai I—IV (1955—1958).

UEV = Lietuvos TSR upių ir ežerų vardynas. Vilnius, 1963.

ukr. = ukrainų.

vak. = vakarų.

var. = variantas, variantai.

VChr = Э. Вольтер Литовская хрестоматия I—II. Санктпетербург, 1904.

VE = Vilento Enchiridionas 1579. Cituojama iš F. Bechtelio 1882 m. atspaudo.

VEE = Euangelias bei Epistolas Nedeliu ir schwentuju dienosu skaitomosias...pergulditas... per Baltramieju Willenta...Karalauczui...Metu M.D. LXXIX. Cituojama iš Vilniaus Universiteto bibliotekoje esančio originalo.

Vydemanas Gr. = O. Wiedemann Handbuch der litauischen Sprache. Strassburg, 1897.

ВЯ = Вопросы языкознания. Москва, 1952tt.

voc. = vocativus, šauksmininkas.

vok. = vokiečių.

Volteris Об. этн. = Э. А. Вольтер Об этнографической поездке по Литве и Жмуди летом 1887 года. С. Петербург, 1887.

ВСЯ = Вопросы славянского языкознания. Москва, 1954tt.

Zinkevičius Įv.būdv. = Z. Zinkevičius Lietuvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių istorijos bruožai. Vilnius, 1957.

ZslPh = Zeitschrift für slavische Philologie. Leipzig, 1925tt.
že. = žemaĩčių.
ŽCh = Żiwatas Pona yr Diewa musu Jezusa Christusa...Apraśitas Metusy Pona 1753. y Druka Paduotas...Suprasląw...Metusy Pona 1787.
žml. = žemėlapis.
žr. = žiūrėk.
|| = ženklas, dedamas tarp gretiminių formų (garsų).
/ = ženklas, dedamas tarp skirtingų tarmių tų pačių formų (garsų).
~ = ženklas, esant reikalui dedamas prieš pagarsiui į literatūrinę kalbą transponuotą tarminę formą (resp. garso atitikmenį).
→ = ženklas, rodąs nefonetinį vieno garso ar formos pakeitimą kitu garsu resp. forma.
* = ženklelis, dedamas prieš rekonstruotas formas (garsus).
< = kilęs iš (ko).
> = pavirtęs (kuo).